

**खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना
आयोजना क्लस्टर इकाई
राजविराज, सप्तरी**

**आयोजनाको पशुपन्थी प्रवर्द्धन कार्यक्रम र घरवारी पोषण बगैँचा
कार्यक्रमको प्रभावकारिता अध्ययन
२०७९**

अन्तिम प्रतिवेदन (FINAL REPORT)

खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना
आयोजना क्लस्टर इकाई
राजविराज, सप्तरी

आयोजनाको पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम र घरवारी पोषण बगैँचा
कार्यक्रमको प्रभावकारिता अध्ययन
माघ, २०७९

अन्तिम प्रतिवेदन

परामर्शदाता

नेपाल इंजिनियरिङ्ग, मेनेजमण्ट एण्ड डेभलपमेण्ट कन्सल्टेन्सी प्रा.लि., ललितपुर

कार्यकारी सारांश

खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना कुल ४ वटा क्लस्टर ईकाईबाट समन्वय हुनेगरी ८ जिल्लाका १६ वटा गाउँपालिकाहरूमा संचालनमा रहेको छ। संचालित कार्यक्रमहरूमध्ये आयोजना क्लस्टर ईकाई, सप्तरी अन्तर्गत आयोजना लागू भएका सप्तरी र सिराहा जिल्लाका दुई/दुई वटा गाउँपालिकाहरूमा संचालित आयोजनाका विभिन्न क्रियाकलापहरू संचालनमा रहेका छन्। संचालित विभिन्न क्रियाकलापहरूमध्ये आयोजना क्लस्टर ईकाई, राजविराज, सप्तरीबाट संचालित आयोजनाको पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम र घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रमको आयोजनाको उद्देश्य एवं नतिजा सूचकहरूको आधारमा प्रभावकारिता मापन गर्ने उद्देश्यले यो अध्ययन सम्पन्न गरिएको हो। यस अध्ययनका लागि आयोजना क्लस्टर ईकाई अन्तर्गतका दुई जिल्लाहरूका दुई/दुई गरी ४ वटा गाउँपालिकाहरूमा संचालित विभिन्न क्रियाकलापहरूमध्ये आयोजनाको सम्भाग क अन्तर्गतको दुग्ध उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम, बाखापालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम, ग्रामिण कुखुरा प्रवर्द्धन कार्यक्रम, सम्भाग ख अन्तर्गतको पूरक अनुदान कार्यक्रम र सम्भाग ग अन्तर्गतको साना अनुदान र घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रमको प्रभावकारिता मापनको कार्य केन्द्रित रहेको थियो। अध्ययन कार्य मूलतः सहभागितात्मक छलफल, स्थलगत अवलोकन, प्रतिवेदनहरूको समीक्षा लगायतका पक्षहरूमा केन्द्रित रहेको थियो। आयोजनाको तोकिएको क्षेत्रमा उद्देश्य अनुसारको नतिजा निकाल्न कुन हदसम्मसफल देखिन्छ, भन्ने संचालित क्रियाकलापहरू त्यसतर्फ कति महत्वपूर्ण थिए भन्ने पक्षले निस्क्यौल गर्ने भएकाले अध्ययन त्यसतर्फ केन्द्रित भई सोही अनुसारको सूचना संकलन र विश्लेषण गरी प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। अध्ययनका लागि दुग्ध उत्पादन प्रवर्द्धन समूह ४ वटा, बाखा उत्पादन प्रवर्द्धन समूह ४ वटा, ग्रामीण कुखुरा उत्पादन प्रवर्द्धन समूह ४, पूरक अनुदान अन्तर्गत संचालित क्रियाकलाप ३ वटा, Handling/Processing क्रियाकलाप २ वटा, ८ वटा पोषण समूह र ८ वटा साना अनुदानप्राप्त क्रियाकलापहरूको स्थलगत अध्ययन तथा छलफल/परामर्श गरिएको थियो।

अध्ययनबाट प्राप्त सूचना तथा जानकारीलाई विश्लेषण गर्दा पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रमबाट प्राप्त नतिजाहरूलाई हेर्दा खानपानको शैली एवं नियमित आहारतर्फ ६८.७५ प्रतिशत घरधुरीले उत्पादनको उपभोगको परिमाणमा बृद्धि हुनुका साथै शैलीपनि सुधार भएको, ८१.२५ प्रतिशत समूहका सदस्यहरूले वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने खानाको व्यवस्था गर्न मध्यम तवरले सक्षम रहेको, ६२.५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले पौष्टिक आहाराको उपभोगले पोषणमा सुधार भएको उल्लेख गरेको, ६२.५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले पशुजन्य उत्पादनको अभ्यासहरूमा सुधार भएको, गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्वमा १२.५० प्रतिशतले सुधार भएको, समूहहरूको क्षमता १२.५० प्रतिशतले विकास भएको र ६.२५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूको उपज विक्रीमा बजार सम्पर्क स्थापित भएको र १८.७५ प्रतिशत समूह सदस्यहरू आफ्नो पशु उत्पादनबाट राम्रो आमदानी तर्फ रहेको अवस्था देखिएको छ।

यसैगरी घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रमतर्फ ६२.५० प्रतिशत घरधुरीको उत्पादनको उपभोगको परिमाणमा बृद्धि हुनुका साथै खानपान शैलीपनि सुधार भएको, ६२.५० प्रतिशत समूहका सदस्यहरूले वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने खानाको व्यवस्था गर्न मध्यम तवरले सक्षम रहेको, ७५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूको पौष्टिक आहाराको उपभोगले पोषणमा सुधार भएको, ६८.७५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूको तरकारी तथा बाली उत्पादनको अभ्यासहरूमा सुधार भएको, १२.५० प्रतिशत समूह सदस्यहरूको उपज विक्रीमा बजार सम्पर्क स्थापित भएको तथा करिब १२.५० प्रतिशत सदस्यको कृषि आयमा सुधार भएको देखिएको छ।

प्रस्तुत अध्ययन प्रतिवेदनलाई ५ वटा परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ। पहिलो परिच्छेदमा आयोजनाको परिचय, परिच्छेद २ मा प्रभावकारिता अध्ययनको उद्देश्य, विधि तथा तौरतरिका, परिच्छेद ३ मा छनौटमा परेका समूहहरूमा भए गरेका कार्यक्रमहरूको समिक्षा, परिच्छेद ४ मा कार्यक्रमको प्रभावकारिता र अन्तिम परिच्छेदमा अध्ययनको निष्कर्ष तथा आगामी दिनमा चाल्नुपर्ने कदमहरूका लागि आवश्यक सुझावहरू समेटिएको छ।

विषय सूची	
कार्यकारी सारांश.....	८
परिच्छेद: १.....	१
परिचय.....	१
१.१ पृष्ठभूमि:.....	१
१.२ आयोजनाको कार्यक्षेत्र तथा प्रमुख कार्यक्रमहरू:.....	२
१.३ आयोजनाको नतिजा सूचकहरू.....	३
परिच्छेद: २.....	४
प्रभावकारिता अध्ययनको उद्देश्य, विधि तथा तौरतरिका.....	४
२.१ अध्ययनको उद्देश्य.....	४
२.२ आयोजनाको क्लष्टर अन्तर्गत अध्ययनको कार्यक्षेत्र.....	४
२.३ दस्तावेजहरूको अध्ययन.....	४
२.४ अध्ययनको विधि तथा तौर तरिका.....	५
२.५ फिल्ड अध्ययन.....	५
२.६ सूचना विश्लेषण एवं प्रतिवेदन लेखन.....	६
२.७ अध्ययनका सीमाहरू.....	६
परिच्छेद: ३.....	७
कार्यक्रमहरूको समिक्षा.....	७
३.१ समूह गतिशिलता.....	७
३.१.१ संस्थागत अवस्था.....	७
३.१.२ समूह गतिशिलता.....	७
३.२ कार्यक्रम सहयोग तथा कार्य संचालन अवस्था.....	८
३.२.१ कार्यक्रम सहयोग तथा कार्यप्रगति अवस्था.....	८
३.२.२ कार्यक्रमको उपलब्धिहरू, सिकाई एवं प्रभाव.....	९
३.२.३ कार्यक्रम संचालनका सबल तथा समस्या, चुनौती एवं कमजोर पक्षहरू.....	१०
परिच्छेद: ४.....	१२
कार्यक्रमको प्रभावकारिता.....	१२
४.१ पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रमको प्रभावकारिता.....	१२
४.१.१ खाद्य उपभोगमा वृद्धिको प्रवृत्ति.....	१२
४.१.२ खाद्य सुरक्षामा सुधार.....	१२
४.१.३ पोषणमा सुधार.....	१३
४.१.४ उत्पादन अभ्यासहरूमा सुधार.....	१४
४.१.५ गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि.....	१५
४.१.६ क्षमताको विकास (व्यक्तिगत र संस्थागत).....	१५
४.१.७ बजार सम्पर्क विकास.....	१६

४.१.८	पोष्ट हार्भेष्ट तथा ह्यान्डलिङ अभ्यासहरू	१७
४.१.९	कृषि आयमा सुधार	१८
४.१.१०	कार्यान्वयन गरिएका गतिविधिहरूको पुनरावृत्ति वा अनुकरणीय कार्य	१८
४.२	घरवारी पोषण बगैचा कार्यक्रम	१९
४.२.१	खाद्य उपभोगमा वृद्धिको प्रवृत्ति	१९
४.२.२	खाद्य सुरक्षामा सुधार	२०
४.२.३	पोषणमा सुधार	२०
४.२.४	उत्पादन अभ्यासहरूमा सुधार	२१
४.२.५	गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि	२२
४.२.६	क्षमता को विकास (व्यक्तिगत र संस्थागत)	२२
४.२.७	बजार सम्पर्क विकास	२३
४.२.८	वाली कटान तथा ह्यान्डलिङ अभ्यासहरू	२४
४.२.९	कृषि आयमा सुधार	२४
४.२.१०	कार्यान्वयन गरिएका गतिविधिहरूको पुनरावृत्ति वा अनुकरणीय कार्य	२५
परिच्छेद: ५	२६
निश्कर्ष तथा सुभावा	२६
५.१	अध्ययनको निष्कर्ष	२६
५.१.१	पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२६
५.१.२	घरवारी पोषण बगैचा कार्यक्रम	२६
५.२	कार्यक्रमको थप प्रभावकारिताका लागि सल्लाह एवं सुभावा	२७
५.२.१	समूहहरूको विकास तथा सुदृढीकरण	२७
५.२.२	पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२७
५.२.३	घरवारी पोषण बगैचा कार्यक्रम	२९
अनुसूची १:	समूह केन्द्रित छलफलका लागि तयार गरिएको चेकलिष्ट	३०
अनुसूची २:	समूह केन्द्रित छलफल कार्य संचालन गरिएका समूहहरूको विवरण	३४
अनुसूची ३:	क्कउभि समूहहरूको समूह गठन साल, गठन प्रक्रिया र समूहमा आवद्ध हुनुको कारण सम्बन्धी विवरण	३५
अनुसूची ४:	समूहले प्राप्त गरेको सहयोगको विस्तृत विवरण	४२
अनुसूची ५:	समूह अन्तर्गतका कार्यक्रमको उपलब्धीहरू, सिकाई एवं असर वा प्रभावहरूको विस्तृत विवरण	४६
अनुसूची ६:	कार्यक्रम संचालनसंग सम्बन्धित समूहमा देखा परेका सवल पक्षहरू तथा समस्या र चुनौतीहरू	६०
स्थलगत छलफलका क्रममा लिईएका तस्वीरहरू	६३

परिच्छेद: १

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि:

खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना Global Agriculture and Food Security Program (GAFSP) को आर्थिक सहयोगमा संचालित आयोजना हो। यस आयोजना संचालनको लागि नेपाल सरकार र आई.डी.ए. (International Development Association) बिच वि.सं. २०७५ कार्तिक २८ गते (14 November 2018) अनुदान सम्झौता भएको थियो। यस आयोजनाको कुल अवधी पाँच वर्षको रहेको छ, भने आयोजनाको कार्यक्षेत्रको रूपमा ८ वटा जिल्लाहरू (गोरखा, धादिङ्ग, सिन्धुपाल्चोक, दोलखा, धनुषा, महोत्तरी, सिराहा, सप्तरी) को १६ गाउँपालिका रहेका छन्। यस आयोजनाको संचालन नेपाल सरकार, कृषि तथा पशुपंछी विकास मन्त्रालयले गरिरहेको छ, भने सुपरिवेक्षण कार्य विश्व बैंक (World Bank) बाट एवं आयोजनाका कृषकलापहरू संचालनमा प्राविधिक सहयोग (Technical Assistance) संयुक्त राष्ट्र संघ, खाद्य तथा कृषि संगठन (FAO) बाट भैरहेको छ।

कृषि क्षेत्रको समग्र विकासको लागि नेपाल सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याएको कृषि विकास रणनीति (२०१५-३५) का चारवटा Flagship कार्यक्रमहरू मध्ये “खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा सुधार” कार्यक्रमले तय गरेको अत्यन्तै पिछ्छिडिएका वर्गहरूको खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार सम्बन्धि उद्देश्य हासिल गर्न र कृषि विकास रणनीतिको परिकल्पनामा रहेका समावेशी, जिविकोपार्जन र खाद्य तथा पोषण सुरक्षा जस्ता सम्भागका सूचकहरूको लक्ष्य प्राप्त गर्न; दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न नेपाल सरकारले गरेको प्रतिबद्धता अन्तर्गतका लक्ष्यहरू गरिबको अन्त्य, शुन्य भोकमरी, लैंगिक समानता र जलवायु सम्बन्धि कारवाही हासिल गर्न साथै नेपाल सरकारको पन्ध्रौं योजनामा उल्लेखित सूचकहरू जलवायु परिवर्तन अनुकूलशिलता, ५ वर्ष मुनिका कम तौल भएका बालबालिका, बाल मृत्युदर, मातृ मृत्युदर, बहुआयामिक गरिबीमा रहेको जनसंख्या, निरिपेक्ष गरिब र कृषिका सूचकहरूको लक्ष्य प्राप्तिका लागि यस आयोजनाले प्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्दछ।

यस आयोजनाबाट कूल १६ गाउँपालिकाहरूका प्रत्यक्ष ६५००० कृषक परिवारहरू लाभान्वित हुने अपेक्षा गरिएको छ। आयोजनाको लाभग्राहीहरू विशेषगरी आर्थिक र सामाजिक रूपले पिछ्छि परेका महिला, भूकम्प र वाढी पिडित, गरिब, खाद्य असुरक्षित, विपन्न तथा सीमान्तकृत वर्ग लक्षित रहेका छन्।

आयोजना प्रभाव क्षेत्रका लक्षित साना कृषक समुदायको जलवायु समानुकुलनमा सुधार, कृषि उत्पादकत्वमा वृद्धि र पोषण अवस्थामा सुधार ल्याउनुलाई यस आयोजनाले आफ्नो विकास लक्ष्यको रूपमा राखेको छ। आयोजनाका उद्देश्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन्।

- कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी खाद्य सुरक्षामा सहयोग गर्ने।
- जलवायुमैत्री तथा पोषण मैत्री कृषि प्रविधिहरूको अनुसरण र प्रसार गर्ने।
- साना कृषकहरूको आय आर्जन र विविधिकरण प्रबर्द्धन गरी बजारमा पहुँच बढाउने।
- सुनौला हजार दिनका आमाहरू तथा ६-२४ महिना सम्मका बच्चाहरूको पोषण स्थितिमा सुधार ल्याउने।
- कृषकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, उत्पादन समूह तथा सहकारीको संस्थागत विकास तथा सवलीकरण गर्ने।

१.२ आयोजनाको कार्यक्षेत्र तथा प्रमुख कार्यक्रमहरू:

खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना ८ जिल्लाका १६ वटा गाउँपालिकाहरूमा संचालनमा रहेको छ। कुल ४ वटा क्लष्टर ईकाईबाट संचालन हुने कार्यक्रमहरूमध्ये आयोजना क्लष्टर ईकाई, सप्तरी अन्तर्गत आयोजना लागू भएका सप्तरी र सिराहा जिल्लाका दुई/दुई वटा गाउँपालिकाहरूमा संचालित आयोजनाका विभिन्न क्रियाकलापहरू संचालनमा रहेका छन्। आयोजनाका संभागहरू र अन्तर्गत संचालन भैरहेका कार्यक्रमहरू देहाय अनुसार रहेका छन्।

सम्भाग क: जलवायु र पोषणमैत्री कृषि प्रविधि अनुसरण र प्रसार

- कृषक समूह तथा अगुवा कृषकहरू लाई सीप विकास तालिम, अभिमुखीकरण तथा अवलोकन भ्रमण
- NARC द्वारा CSA, यान्त्रीकरण, विषादी र अन्य रसायनको व्यवस्थापन जस्ता प्रविधिको विकास गर्ने, कृषि प्रविधि प्रमाणीकरण तथा प्रविधि प्रदर्शन कार्यक्रम
- कृषकहरूलाई उन्नत विउ वितरण (धान, गहुँ, मकै, कोदो, फापर, मसुरो, सिमी, मुङ्ग, मास, आलु)
- वीउ उत्पादक समूहहरूलाई मुल विउमा सहयोग (धान, गहुँ, मकै, कोदो, फापर, मसुरो, सिमी, आलुको PBS tubers)
- आयोजना लागू भएका गाउँपालिकाहरूमा AI Unit को स्थापना गरी पशु नश्लसुधार
- कृषकहरूबाट व्यवस्थापन हुने बोयर बाखाको multiplier herds/units स्थापना
- कृषक पाठशाला (कृषि तथा पशुपन्छी) संचालन
- दुग्ध उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- बाखापालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- ग्रामिण कखुरा प्रवर्द्धन कार्यक्रम

सम्भाग ख: बजारको पहुँच तथा जोखिम व्यवस्थापनबाट आय आर्जन र विविधिकरण

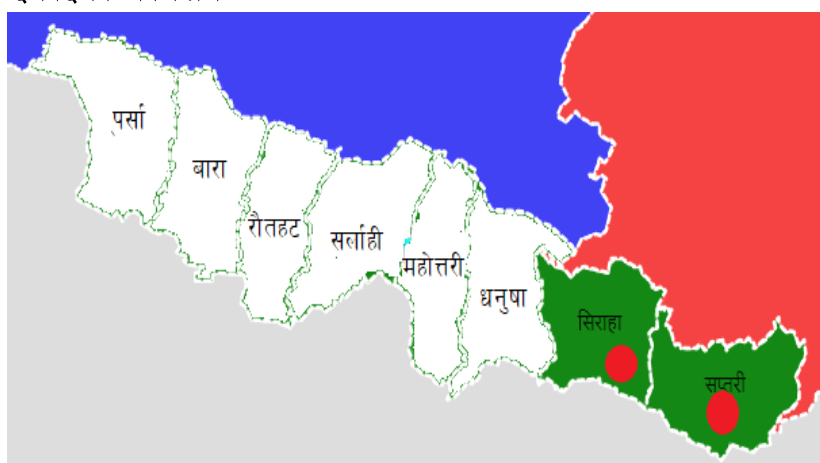
- पुरक अनुदान कार्यक्रम
- ग्रामीण बजार, संकलन केन्द्र तथा हाटबजारहरूको सुधार
- प्रशोधन तथा व्यवस्थापन संरचनाहरूको निर्माणमा सहयोग
- Farm Business School संचालन
- Productive Alliance र Multi-Stakeholder Dialogue Platform को गठन
- कृषि व्यवसाय, बजार व्यवस्थापन, तथा बजार सूचनामा समूह, उद्यमी, सहकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि

सम्भाग ग: पोषण सुरक्षामा सुधार

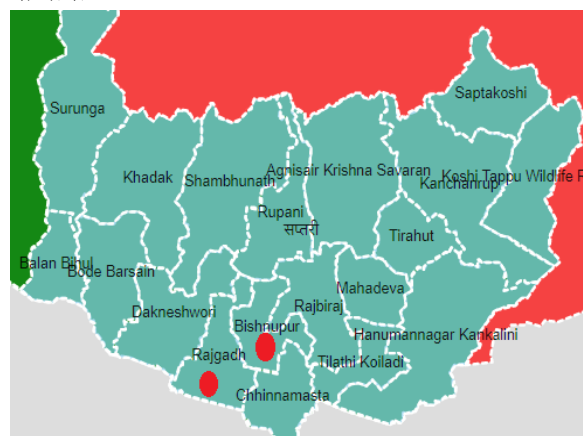
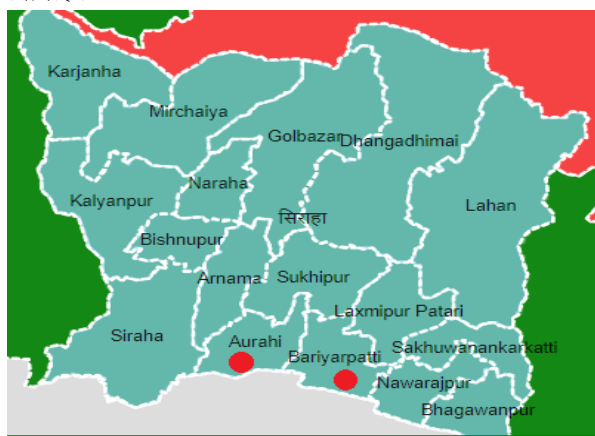
- साना अनुदान कार्यक्रम
- घरबारी पोषण बगैंचा कार्यक्रम
- पोषण पाठशाला संचालन
- पोषण शिक्षा, जनचेतनामा सुधार तथा पोषण सम्बन्धि अभिमुखीकरण

- स्वास्थ्य आमा तथा पोषण समूहहरु लाई पौष्टिक खाद्य परिकार बनाउने, घरबारी पोषण बगैचा स्थापना, आदि सम्बन्धी अभिमुखिकरण तथा सीप विकास तालिम

आयोजना क्लष्टर इकाईको कार्यक्षेत्र

आयोजना क्लष्टर इकाई मातहतका जिल्ला र अन्तर्गत आयोजना लागू भएका गाउँपालिकाहरु सिराहा सप्तरी

१.३ आयोजनाको नतिजा सूचकहरु

सूचकहरु	लक्ष्य
उन्नत कृषि प्रविधिहरुको (जलावायुमैत्री कृषि प्रविधि सहित) अनुसरण गर्ने कृषकको संख्यामा वृद्धि	३१८०० कृषकहरु (६५% महिला)
प्रत्यक्ष लाभग्राहीहरुको कृषि तथा पशुजन्य उत्पादकत्वमा वृद्धि	अन्नवाली २५%, मासु ४०%, तरकारी ३०%, दुध ३५%
कृषकहरुको घरधुरी आय (कृषि तथा गैह्रकृषि) मा वृद्धि	२५% ले वृद्धि
खाद्य असुरक्षा अनुभव स्केल (FIES) मा प्राप्त हुने अंकमा सुधार	४०% ले वृद्धि
सुनौला हजार दिनका आमाहरु तथा २४ महिनासम्मका बच्चाहरुमा पौष्टिक आहार खाने दरमा सुधार	२०% ले वृद्धि

परिच्छेद: २

प्रभावकारिता अध्ययनको उद्देश्य, विधि तथा तौरतरिका

२.१ अध्ययनको उद्देश्य

यस अध्ययनले खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना, आयोजना क्लस्टर ईकाई, राजविराज, सप्तरीबाट संचालित आयोजनाको पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम र घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रमको आयोजनाको उद्देश्य एवं नतिजा सूचकहरूको आधारमा प्रभावकारिता मापन गर्ने उद्देश्य राखेको छ। यस अन्तर्गत देहायका प्रमुख क्षेत्रहरूमा आयोजनाको क्रियाकलापहरूको प्रभावकारितालाई मुख्य रूपमा अध्ययन गरिएको छ:

क) पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम (नियमित र पूरक अनुदानबाट संचालित कार्यक्रम)

- ग्रामीण कुखुरा प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- बाखापालन कार्यक्रम
- दुग्ध उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम

ख) घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रम

- पोषण बगैँचा स्थापना कार्यक्रम
- साना अनुदानबाट संचालित कार्यक्रम

यस अध्ययनका लागि आयोजना क्लस्टर ईकाई अन्तर्गतका दुई जिल्लाहरूका दुई/दुई गरी चार वटा गाउँपालिकाहरूमा संचालित विभिन्न क्रियाकलापहरूमध्ये आयोजनाको सम्भाग क अन्तर्गतको दुग्ध उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम, बाखापालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम, ग्रामीण कुखुरा प्रवर्द्धन कार्यक्रम, सम्भाग ख अन्तर्गतको पूरक अनुदान कार्यक्रम र सम्भाग ग अन्तर्गतको साना अनुदान र घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रममा प्रभावकारिता मापनको कार्य केन्द्रित रहने छ।

२.२ आयोजनाको क्लस्टर अन्तर्गत अध्ययनको कार्यक्षेत्र

आयोजना क्लस्टर ईकाई, सप्तरी अन्तर्गत आयोजना लागू भएका सप्तरी र सिराहा जिल्लाका दुई/दुई वटा गाउँपालिकाहरूमा संचालित आयोजनाका विभिन्न क्रियाकलापहरू संचालनमा रहेका छन्। सप्तरी जिल्लाको विष्णुपुर र राजगढ गाउँपालिका तथा सिराहा जिल्लाको औरही र बरियारपट्टीमा हाल यो कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ। यस अध्ययन प्रयोजनका लागि ति दुई जिल्लाका ४ वटै गाउँपालिकाको प्रतिनिधित्व रहने गरी अध्ययन टोलीले कार्य गरेको थियो।

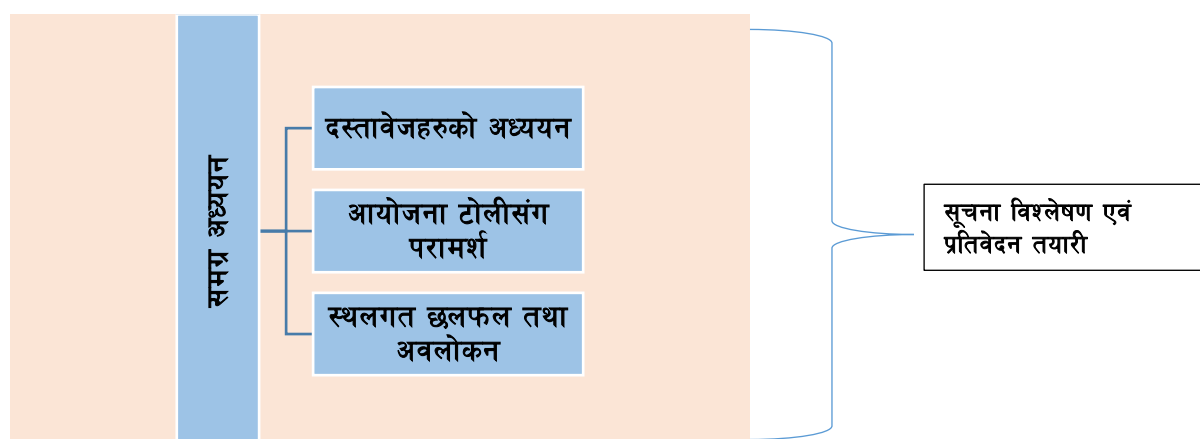
२.३ दस्तावेजहरूको अध्ययन

आयोजना क्लस्टर ईकाईबाट प्राप्त यस जिम्मेवारी पूरा गर्ने सन्दर्भमा आवश्यक पर्ने विभिन्न दस्तावेजहरूको अध्ययन गर्ने कार्य सम्पन्न गरियो। यस क्रममा आयोजनाको कार्यान्वयन विधि, अन्य विभिन्न कार्यविधिहरू, स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमहरू, वार्षिक तथा चौमासिक प्रगति प्रतिवेदनहरू एवं अन्य सान्दर्भिक प्रकाशनहरूको अध्ययन पश्चात् प्रभावकारिता अध्ययनका लागि आवश्यक तयारी पूरा गरिएको थियो।

२.४ अध्ययनको विधि तथा तौर तरिका

अध्ययनका विधि तथा तौर तरिका अन्तर्गत सहभागितात्मक छलफल, स्थलगत अवलोकन, प्रतिवेदनहरूको समीक्षा लगायतका पक्षहरूमा केन्द्रित रहेको थियो । सामान्यता: अनुगमन तथा मूल्यांकनको सैद्धान्तिक पक्षबाट हेर्दा मूल्यांकन जस्तो देखिने यस अध्ययनले सबै विषयक्षेत्र नसमेट्ने भएकाले आयोजनाको तोकिएको क्षेत्रमा उद्देश्य अनुसारको नतिजा निकाल्न कुन हदसम्मसफल देखिन्छ भन्ने संचालित क्रियाकलापहरू त्यसतर्फ कति महत्वपूर्ण थिए भन्ने पक्षले निक्कै गर्नु भएकाले अध्ययन त्यसतर्फ केन्द्रित भई सोही अनुसारको सूचना संकलन र विश्लेषण गरी प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

तोकिएका क्षेत्रहरूको प्रभावकारिता अध्ययनका लागि मुख्य रूपमा सहायक तथ्यांकहरूको प्रयोग गरिएको थियो । यस सन्दर्भमा आयोजनाको प्रकाशनहरू, प्रगति प्रतिवेदनहरू, क्लष्टर ईकाईका अन्य प्रकाशनहरूको अध्ययन गरिएको थियो । यसका अतिरिक्त क्लष्टर अन्तर्गतका दुई जिल्लाका ४ वटा गाउँपालिकाहरूमा संगठित पशुपालन प्रवर्द्धन समूह एवं घरवारी पोषण बगैँचा समूहहरूको नमूना सूची छनौट गरी ति समूहहरूसँग समूह छलफल मार्फत सूचना संकलन गरिएको थियो । साथै आयोजनाका कर्मचारी एवं सेवा प्रदायक संस्थाका कर्मचारीहरूसँगको अनुभव तथा धारणा समेत बुझिएको थियो । अध्ययनको तौरतरिकालाई देहायको चित्रद्वारा थप स्पष्ट पार्न सकिन्छ ।

२.५ फिल्ड अध्ययन

आयोजनाको सहयोगमा गठन गरिएका समूहहरू, पूरक र साना अनुदानग्राहीहरू एवं अन्य सरोकारवालाहरूसँग स्थलगत रूपमा नै अन्तर्क्रिया गर्ने उद्देश्यले अध्ययन टोलीले फिल्ड अध्ययन कार्य सम्पन्न गरेको थियो । फिल्ड अध्ययन प्रयोजनका लागि छनौट गरिएको समूहहरूको प्रकार र संख्या देहाय अनुसार रहेको थियो ।

समूह छलफलका लागि तयार गरिएको सूची

क्र.सं.	समूहको किसिम	सप्तरी		सिराहा		जम्मा संख्या	जम्मा नमूना संख्या
		जम्मा	नमूना (Sample)	जम्मा	नमूना		
	पशुपालन प्रवर्द्धनतर्फ						
१	दुध उत्पादन प्रवर्द्धन	१५	२	१५	२	३०	४
२	बाखा उत्पादन प्रवर्द्धन	४०	२	४०	२	८०	४

क्र.सं.	समूहको किसिम	सप्तरी		सिराहा		जम्मा संख्या	जम्मा नमूना संख्या
		जम्मा	नमूना (Sample)	जम्मा	नमूना		
३	ग्रामीण कुखुरा उत्पादन प्रवर्द्धन	१५	२	१४	२	२९	४
४	पूरक अनुदान	२२	१	२५	३	४७	३
५	Handling/Processing	१	१	२	१	३	२
पोषण सुरक्षामा सुधारतर्फ							
१	पोषण समूह	१२६	४	१०४	४	२३०	८
२	साना अनुदान	२९	४	४६	४	७५	८

समूह छलफलका लागि तयार गरिएको चेकलिष्ट अनुसूची १ मा संलग्न गरिएको छ। यसैगरी समूह केन्द्रित छलफल कार्य संचालन गरिएका समूहहरूको सूची अनुसूची २ मा राखिएको छ।

२.६ सूचना विश्लेषण एवं प्रतिवेदन लेखन

आयोजनाका विभिन्न रेकर्ड एवं प्रकाशनहरू, स्थलगत रूपमा संकलन सूचना एवं अन्य सान्दर्भिक सामग्रीहरूको विश्लेषण गर्ने कार्य सम्पन्न गरियो। यस दौरान जम्मा समूह संख्या र तिनका प्रकार, पूरक तथा साना अनुदानहरूको विवरण एवं लाभग्राहीहरूको अवस्था एवं विद्यमान नतिजाहरूलाई समेत गहन रूपमा अध्ययन गरिएको थियो।

२.७ अध्ययनका सीमाहरू

खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजना लागू भएका १६ जिल्लाहरूमध्ये सप्तरी क्लष्टर अन्तर्गतको दुई जिल्ला सप्तरी र सिराहा जिल्लाको अध्ययन कार्य सम्पन्न गरिएको थियो। ती दुई जिल्लाका दुई/दुई वटा गाउँपालिका अन्तर्गतका पशुपालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम र घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रम अन्तर्गत गठन भएका समूह र साना तथा पूरक अनुदान प्रदान गरिएका समूहहरूको प्रतिनिधित्व गर्न सक्ने हिसाबले छनौट गरिएका नमूना समूहहरूमा अध्ययन केन्द्रित गरिएको थियो। एउटै खाले भौगोलिक र आर्थिक-सामाजिक विशेषता भएकाले अध्ययनले प्रतिनिधिमूलक सूचनाहरूलाई सामान्यीकरण गर्न सकिने तथ्यलाई जोड दिएको छ। अध्ययनका क्रममा उपयोग गरिएका सूचना तथा तथ्यांकहरूमध्ये मुलतः सहायकस्तरका तथ्यांक र गुणात्मक हिसाबले गरिएको हुँदा परिमाणात्मक तथ्यांक पर्याप्त मात्रामा एकमुष्ट प्राप्त हुन सकेन।

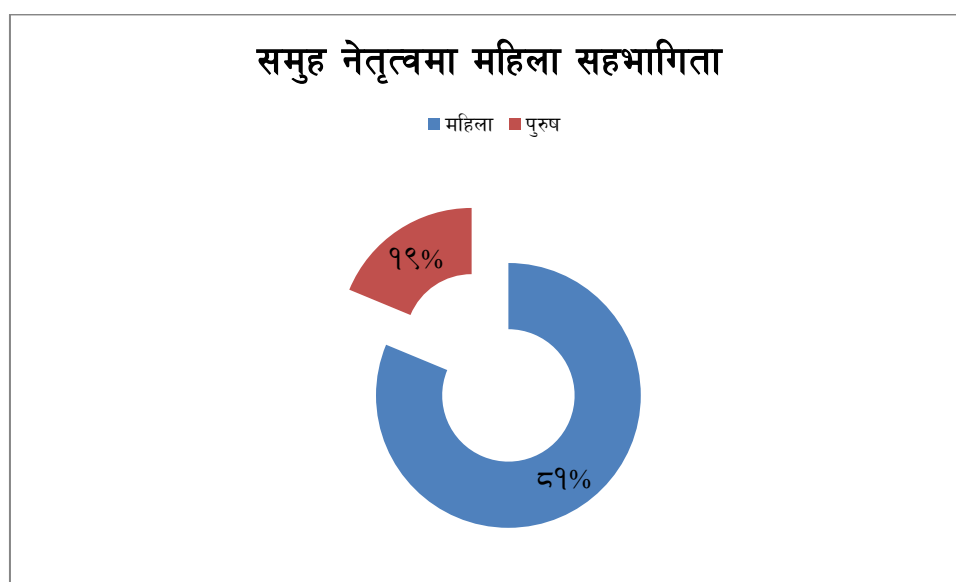
परिच्छेद: ३

कार्यक्रमहरूको समिक्षा

३.९ समूह गतिशिलता

३.९.१ संस्थागत अवस्था

समूह गतिशिलता अन्तर्गत संस्थागत विकास हेर्दा अध्ययनमा परेका दुवै जिल्लाका जम्मा ३२ वटा समूहहरू (पशु प्रवर्द्धनका १६ र पोषण समूहका १६)को सदस्यमा ९६.६१ प्रतिशत महिला सदस्य रहेका छन् भने न्यून पुरुष सदस्य रहेको देखिन्छ। यसैगरी समूहको नेतृत्व विशेष गरी अध्यक्षमा ८१ प्रतिशत महिला प्रतिनिधित्व रहेका छन् भने सचिव र कोषाध्यक्ष दुवैमा १०० प्रतिशत नै महिलाको नेतृत्व रहेको देखिन्छ।

समूहको संस्थागत स्वरूपको विस्तृत विवरण तलको टेबलमा उल्लेख गरिएको छ :

जिल्ला	पालिका	अध्ययनमा परेका समूह	पशु प्रवर्द्धन समूह	घरायसी पोषण समूह	समूह सदस्य			समूहको नेतृत्वमा महिलाको सहभागिता		
					जम्मा सदस्य संख्या	महिला	पुरुष	अध्यक्ष	सचिव	कोषाध्यक्ष
सप्तरी	विष्णुपुर	१०	६	४	२४७	२३७	१०	८	१०	१०
सप्तरी	राजगढ	६	२	४	१५०	१४१	९	४	६	६
सिराहा	औरही	८	४	४	२००	२००	०	८	८	८
सिराहा	बरियारपट्टी	८	४	४	२००	१९२	८	६	८	८
जम्मा		३२	१६	१६	७९७	७७०	२७	२६	३२	३२
		%	५०	५०		९६.६१	३.३९	८१.२५	१००	१००

३.९.२ समूह गतिशिलता

समूहको गतिशिलता अध्ययन गर्दा अध्ययनमा परेका समूहहरू २०७७ र २०७८ मै गठन भएको देखिन्छ। प्राय सबै समूहहरू कार्यक्रमको लक्षित लाभग्राही कै आधारमा सर्वे भै छनौट भएको पाइन्छ।

। यसैगरी समूह गठन प्रक्रिया समेत आयोजनाको सहजीकरण मार्फत कार्यक्रमको जानकारी र यसका सहयोगी क्रियाकलापहरु वारे लक्षित वर्गको इच्छा भएर समूहमा आवद्ध भएको पाईयो । यसरी गठन भएका समूहहरुको नियमित बैठक मासिक रुपमै बस्ने गरेको पाईयो । अध्ययनको नमूनामा परेका समूहहरुको समूह गठन साल, गठन प्रक्रिया र समूहमा आवद्ध हुनुको कारणलाई **अनुसूची ३** मा उल्लेख गरिएको छ ।

३.२ कार्यक्रम सहयोग तथा कार्य संचालन अवस्था

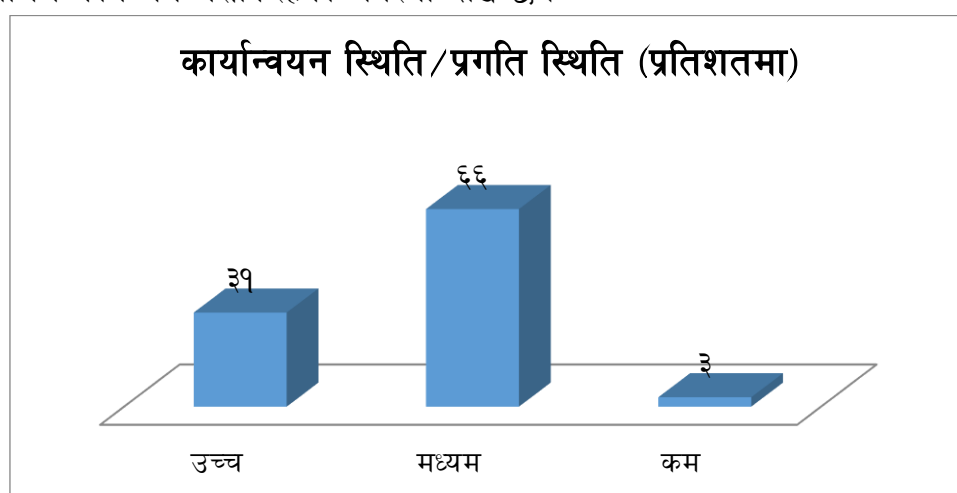
३.२.१ कार्यक्रम सहयोग तथा कार्यप्रगति अवस्था

आयोजना अन्तर्गतका पशु प्रवर्द्धन र पोषण सुधारका लागि गठित समूहमा विशेष गरी पशुप्रवर्द्धनमा डेरी प्रवर्द्धन, वाखा प्रवर्द्धन र कुखुरा प्रवर्द्धनका क्रियाकलापहरु संचालनमा रहेको पाईयो । सो प्रवर्द्धनका लागि एक प्रवर्द्धनात्मक क्रियाकलाप र पुरक अनुदान सहयोग अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुमा सहयोग रहेको पाईयो ।

यसैगरी खाद्य सुरक्षा र पोषण सुधार अन्तर्गत घरायसी पोषण बगैचा समूहहरु क्रियाशिलता रहेको र यसमा विशेष गरी निरन्तर संचालन हुने कार्यक्रम मार्फत भएका क्रियाकलापहरु आयोजनाको मापदण्ड अनुसार वितरण भएको पाईयो भने अर्को तर्फ यसै समूहहरुमा मागको आधारमा साना अनुदान १५ प्रतिशत समूहको सहभागितामा वितरण भएको पाईयो ।

अध्ययनको नमूना (Sample) मा परेका स्थलगत छलफल र अध्ययनवाट समूहहरुले प्राप्त गरेको सहयोग र सोको कार्यान्वयन स्थिति प्रगति समग्रमा ३ (तिन) वटा वर्गीकरणमा विभाजन गरी स्थलगत अन्तरक्रिया गरिएको थियो । सो क्रममा आयोजनाको उद्देश्य एवं निर्धारित कार्य संचालनमा आधारित रही ७५ प्रतिशत भन्दा बढी कार्य प्रगतीको अवस्थालाई उच्च, निर्धारित कार्य संचालन बमोजिम कम्तिमा ५० प्रतिशत सम्मको कार्य सम्पन्न अवस्थालाई मध्यम तथा ५० प्रतिशत भन्दा कम कार्य सम्पन्नको अवस्थालाई कम वर्गमा उल्लेख हुनेगरी अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

कार्यक्रम संचालन तथा कार्यान्वयनको अवस्थालाई क्रमशः उच्च, मध्यम र कमका आधारमा विश्लेषण गरिएको थियो । यसरी हेर्दा करिव ६६ प्रतिशतले मध्यम प्रकृतिवाट संचालनमा रहेको पाइन्छ भने ३१ प्रतिशतले उतसाहजनक रुपमा कार्यान्वयन गरेको देखिन्छ र ज्यादै न्यून रुपमा ३ प्रतिशतले मात्रै सोचे बमोजिम कार्य गर्न नसकिरहेको अवस्था देखिन्छ ।

समूहले प्राप्त गरेको सहयोगको विस्तृत विवरणलाई **अनुसूची ४** मा समावेश गरिएको छ ।

३.२.२ कार्यक्रमको उपलब्धिहरू, सिकाई एवं प्रभाव

आयोजनाबाट संचालित पशु प्रवर्द्धन र पोषण सुधार अन्तर्गत संचालित क्रियाकलापहरूबाट समूहमा विभिन्न उपलब्धिहरू र सिकाई एवं असर प्रभाव समेत पारेको देखियो । विशेष गरी खाद्य सुरक्षा/पोषणमा गरेको थप सहयोग, अभि प्रभावकारी रूपमा भावी प्राथमिकताहरू/कार्यका क्षेत्रहरू, कार्य संचालनबाट प्राप्त सिकाई तथा समूहमा पारेको असर वा प्रभाव अध्ययन गर्दा समुगगत रूपमा कुनै एकै प्रकृति र कुनै फरक रूपमा समेत रहेको पाईयो ।

कार्यक्रमको उपलब्धि सारांश

- मौसम अनुसारको तरकारी उत्पादन गरी नियमित रूपमा ताजा, खानामा विविधता एवं पोषणयुक्त तरकारी तथा माछा, मासु एवं अण्डाको उपभोग
- हाँस तथा कुखुराको अण्डाको उपभोगबाट वच्चाको स्वास्थ्यमा सुधार
- गर्भवती अवस्थामा पोषणयुक्त आहारमा सहयोग
- बालबालिकाको वृद्धि अनुगमन नियमित रूपमा गर्नेतर्फको चेतनामा सुधार भएको
- बालबालिकामा देखा पर्ने कुपोषणका अवस्था पहिचान गर्न समूहका सदस्यहरूलाई सहयोग पुगेको
- वाली तथा पशुपन्छीमा लाग्ने रोग तथा सामान्य उपचारबारे ज्ञान
- नमूना फार्म संचालन गर्ने सदस्यले उत्पादनको विक्री मार्फत आमदानी
- पशु चौपायाका लागि आहारा व्यवस्थापन गर्न सहज
- दूधको उत्पादनमा बढोत्तरी (साविकभन्दा २ लि.सम्म वृद्धि), विक्रीबाट मासिक ७ हजारसम्म आमदानी

कार्यक्रमका महत्वपूर्ण सिकाईहरू

- सामूहिक सिकाई तथा अभिमुखीकरण मार्फत उत्पादन सम्बन्धी सीप एवं प्रविधिमा सीप अभिवृद्धि गर्न व्यक्तिगत भन्दा समूहमा सहजता हुने
- चाप कटरको प्रयोग गर्दा कम श्रम शक्ति लाग्ने साथै महिलाहरूका लागि सहज संचालन गर्न सकिने ।
- पशुपन्छी तथा वालीनालीमा लाग्ने सामान्य रोगकिराको पहिचान तथा सामान्य उपचारबारे जानकारीमा अभिवृद्धि भई समयमै उपचारका लागि सहज भएको ।
- आधुनिक वाखापालन, खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि जानकारी, पोषण तत्वबारे ज्ञानसीपको जानकारीबाट खाद्य सुरक्षा र पोषण सुधारमा सहयोग पुग्न जाने ।
- वच्चा र आमाको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार हुनुका साथै अधिक उपजको विक्रीबाट सदस्यको आर्थिक स्थितिमा सुधार पुग्न जाने ।
- समूहमा रही कार्य गर्दा समस्या र समाधानको उपाय पत्ता लाउन र समन्वय गर्न सहज भएको ।

कार्यक्रमको तात्कालिक प्रभाव

- खानपान शैलीमा परिवर्तन, खानामा विविधता एवं पोषणयुक्त खानाको उपभोगबाट बालबालिकामा देखापर्ने कुपोषणको घटनामा कमी भएको
- पशुपन्छीमा लाग्ने सामान्य रोगको पहिचान र उपचार विधिको जानकारीले पशुधनको स्वास्थ्यप्रति चनाखो हुनुले रोगव्याधीमा कमी

- पाठशालाको सिकाईले आहार व्यवस्थापन गर्न सहजता भएको
- आमा तथा बच्चाको स्वास्थ्यमा सुधार भएको देखिएको
- उपभोगबाट बच्चेको उत्पादनको विक्रीका कारण व्यवसायिक उत्पादनतर्फ समूहका सदस्यहरू अग्रसर भएको

समूहगत रूपमा हेर्दा कार्यक्रमको उपलब्धिहरू, सिकाई एवं असर वा प्रभावहरूलाई विस्तृत रूपमा अनुसूची ५ मा उल्लेख गरिएको छ।

३.२.३ कार्यक्रम संचालनका सबल तथा समस्या, चुनौती एवं कमजोर पक्षहरू

कार्यक्रम संचालनबाट समूहमा के कस्ता सबल पक्षहरू र के कस्ता समस्या एव चुनौतिहरू आए भन्ने सम्बन्धमा समेत अध्ययन गरियो। आयोजनाबाट सहयोग प्राप्त गरी प्रवर्द्धन कार्यक्रम तथा अनुदान (पुरक र साना अनुदानका कार्यक्रम) संचालन गर्दा विभिन्न पक्षहरूमा सबल रहेको पाईयो भने विविध खालका समस्या, चुनौतीहरू एवं कमजोर पक्षहरू समेत रहेको पाईयो। अध्ययनबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई विश्लेषण गर्दा कार्यक्रम संचालनका सबल पक्ष तथा समस्या एवं चुनौतीहरूको सारसंक्षेप देहाय अनुसार रहेको छ।

सबल पक्षहरू

- उत्पादकत्व बृद्धि उन्मुख रहेको अवस्था
- घरायसी आवश्यकतामा केही हदसम्म सहयोग पुगेको
- पोषण आहार सम्बन्धिमा स्पष्टता
- उत्पादन प्राविधिक ज्ञानमा बृद्धि
- उत्पादन र पौष्टिक खानाको बानी एवं तौर तरिका वारे जानकारी
- गोठ सुधार र घाँस उत्पादनमा कौशलता
- गोठ सुधार मार्फत दुध उत्पादनमा बृद्धि
- आम्दानी बृद्धि भई केही मात्रामा घरायसी आवश्यकता पूरा गर्न सकेको
- आफ्नो उत्पादन उपभोग गर्न पाएको
- आधुनिक खोर बनाउने कार्यमा प्राविधिक ज्ञान
- उत्पादकत्व र आम्दानी दुवै बढेको
- कुखुरापालनमा रुची बढ्नु
- तरकारी खेती विस्तार भएको

कमजोरी, समस्या तथा चुनौतीहरू

- उन्नत जातको पाठा पाठीको अभाव, घाँसको लागि पानीको सिकाई अभाव
- दाना, औषधी र घाँसको विउ समूहका सदस्यहरूले चाहेजति नपुगेको
- घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रम अन्तर्गत प्रदान गरिएका बीउहरू समयमा उपलब्ध नहुनुले सोचेजतिको उत्पादनमा कमी
- उत्पादन प्रविधि तथा सीप सम्बन्धी दक्षतामा कमी
- केही हाँसका चल्ला तथा पाठी मरेका तथा हाँसको चल्लालाई विरालो र न्याउरीमुसाबाट जोगाउन मुश्किल भएको
- उपज विक्री नगर्ने सदस्यलाई आवश्यकता अनुसार बीउ तथा मलको व्यवस्था गर्न कठिनाई

- परिपक्व चल्ला नहुनुले शुरुमै केही कुखुरा मरेको र सो को प्रतिस्थापन गर्न नसकेको
- साना तथा पूरक अनुदानका क्रियाकलापहरुमा विमा सम्बन्धी व्यवस्था रहेतापनि प्रवर्द्धनात्मक सहयोगका कार्यक्रममा विमा सम्बन्धी क्रियाकलापको खाँचो रहेको
- ईच्छुक हुँदाहुँदै पनि सहयोगको मात्रा कम
- स्थानीयस्तरमै संकलन गर्ने र एकमुष्ट विक्री वितरण हुन नसकेको

कार्यक्रम संचालनसंग सम्बन्धित समूहमा देखा परेका सबल पक्षहरु तथा समस्या र चुनौतीहरुलाई अनुसूची ६ मा उल्लेख गरिएको छ ।

परिच्छेद: ४

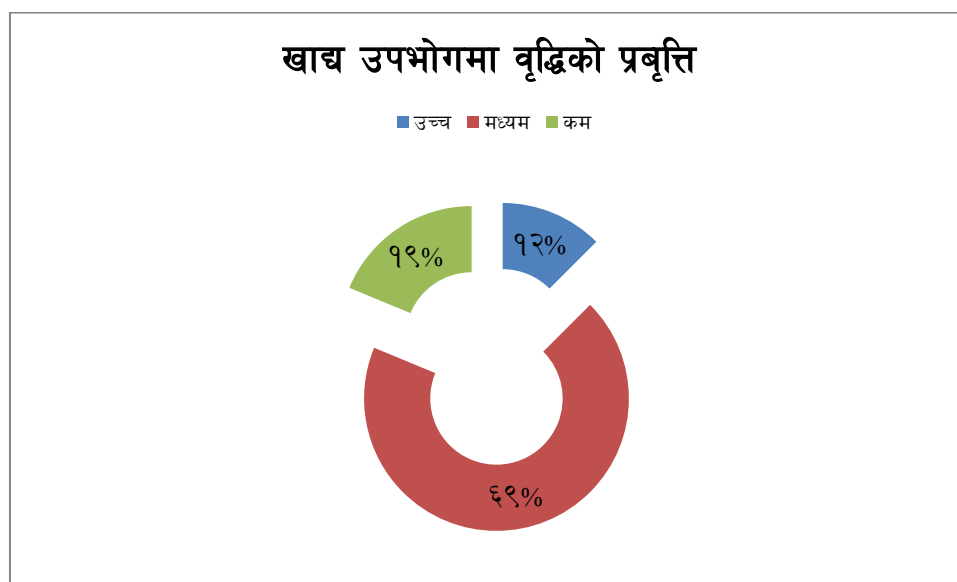
कार्यक्रमको प्रभावकारिता

यस खण्डमा आयोजनाको पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम र घरबारी पोषण बगैँचा कार्यक्रमका आधारभूत पक्षहरूको प्रभावकारिता अध्ययनबाट प्राप्त अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ । कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि, खाद्य सुरक्षामा सहयोग, पोषण सुधारको अवस्था, साना कृषकहरूको आय आर्जन र विविधिकरण प्रवर्द्धन, बजारमा पहुँच, कृषकहरूको क्षमता अभिवृद्धि, उत्पादन समूहको संस्थागत विकास तथा सवलीकरणजस्ता मूलभूत पक्षहरूमा केन्द्रित रही गरिएको प्रभावकारिता अध्ययनबाट प्राप्त सूचनालाई निर्धारित कार्य विवरण अनुसार देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.९ पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रमको प्रभावकारिता

४.९.१ खाद्य उपभोगमा वृद्धिको प्रवृत्ति

खाद्य उपभोगका सम्बन्धमा आयोजना संचालन पूर्व र आयोजना संचालन मार्फत पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रमबाट गरिएका सहयोग कार्यक्रमले समूहमा खाद्य उपभोगमा वृद्धिको प्रवृत्ति अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो । जसमा हिजोको भन्दा खाद्यान्न उपभोगमा विशेष रूपमै वृद्धि भई सहजता प्रदान भएको अवस्थालाई उच्च वृद्धि, ठिकै रूपमा सहयोग पुगेको अवस्थालाई मध्यम स्तरमा र खासै फरक पर्न नसकेको अवस्थालाई कम वृद्धिको प्रवृत्तिबाट यस सम्बन्धमा रहेको प्रभावकारिता सम्बन्धि विश्लेषण गरिएको थियो ।

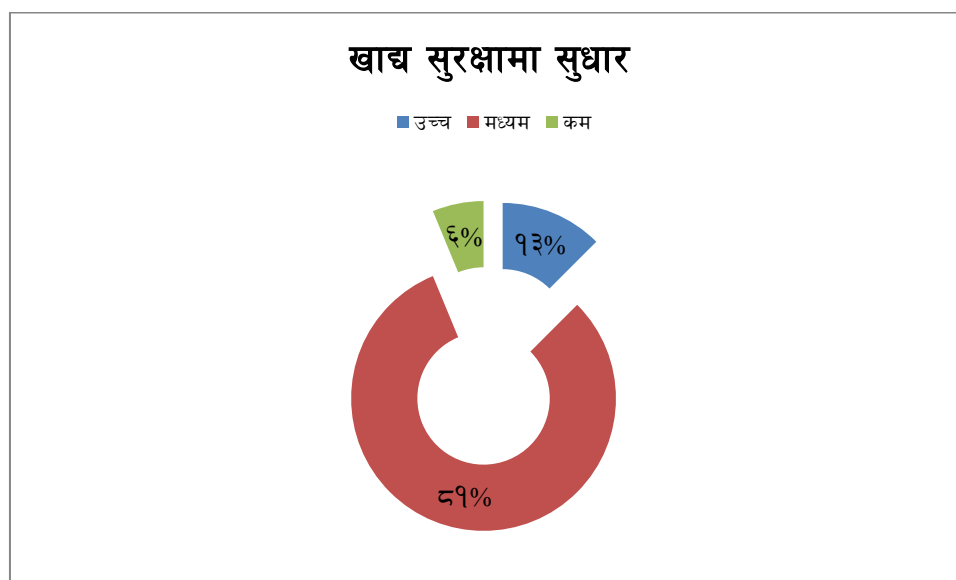

अध्ययन गरिएका विभिन्न पशुपालन समूहहरूमा आयोजना प्रदान गरिएको सहयोबाट उत्पादित पशुपन्छीको उपजको उपभोगको दरमा मध्यम तवरले सुधार भएको पाईएको छ । खानपानको शैली एवं नियमित आहारतर्फ ६९ प्रतिशत घरधुरीले उत्पादनको उपभोगको परिमाणमा वृद्धि हुनुका साथै शैलीपनि सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् ।

४.९.२ खाद्य सुरक्षामा सुधार

खाद्य सुरक्षा सुधारमा नियमित आवश्यक पर्ने आहारको व्यवस्थापन गर्न बढी सक्षम भएका समूहहरू उच्च स्तर, वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने खानाको व्यवस्था गर्न सक्ने मध्यम स्तर र खासै सुधार

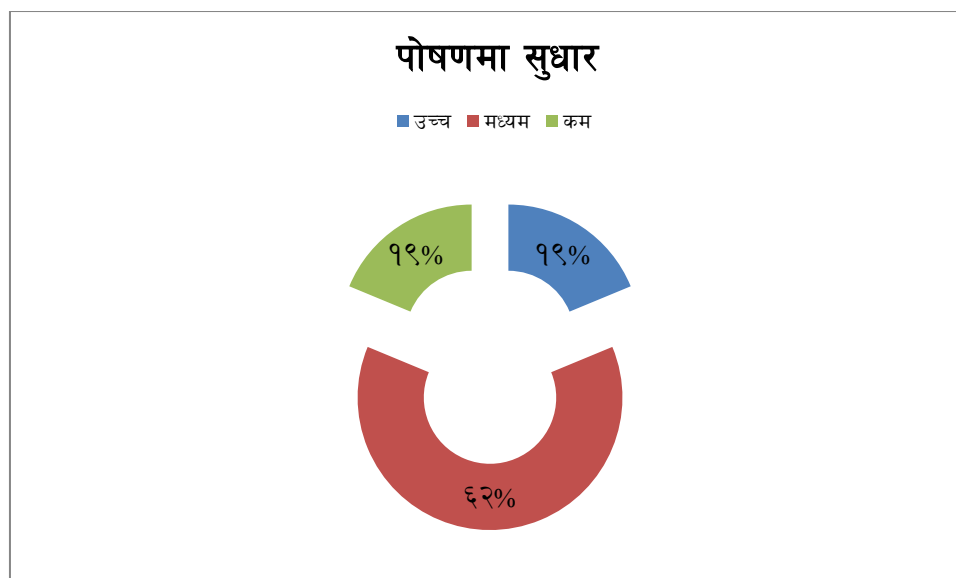
गर्न नसकेको अवस्थालाई कम स्तरका रूपमा वर्गीकरण गरी खाद्य सुरक्षा सुधारको प्रभावकारिता सम्बन्धमा अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

अध्ययनका क्रममा छलफलमा सहभागी समूहका सदस्यहरूले नियमित आवश्यक पर्ने आहारको व्यवस्थापन गर्न सक्षम भएको उल्लेख गरेका छन् । ८१ प्रतिशत समूहका सदस्यहरूले वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने खानाको व्यवस्था गर्न मध्यम तवरले सक्षम रहेको उल्लेख गरे भने नमुना अध्ययनको ६.२५ प्रतिशत समूह (*विष्णुपुर गाउँपालिका स्थित गैर सिंह बाबा बाखा प्रवर्द्धन समूह प्रतिनिधित्व रहने १ समूह विशेष सरदार समुदाय*) मा अझैपनि खाद्य असुरक्षाको स्थिति रहेको उल्लेख गरेका छन् ।

४.९.३ पोषणमा सुधार

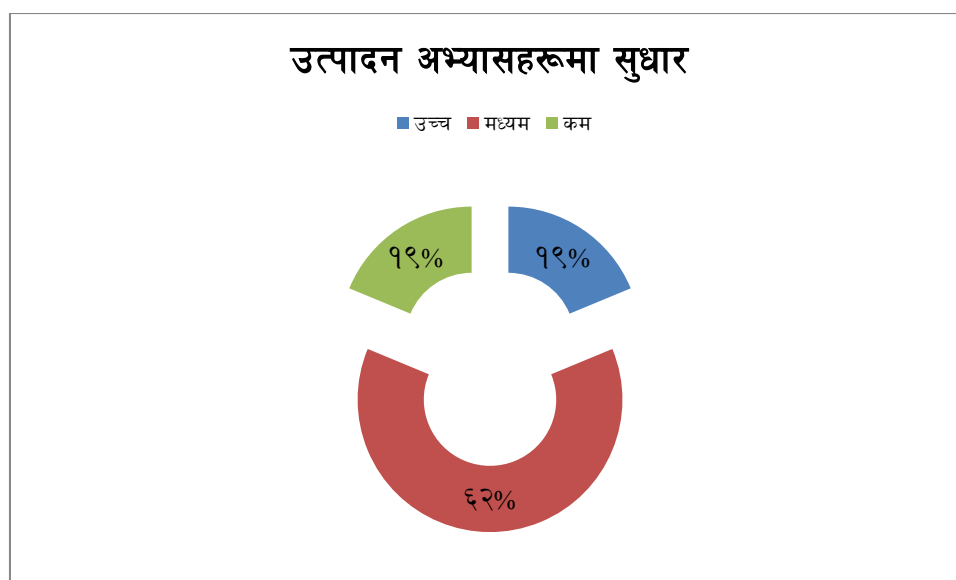
शरिरलाई आवश्यक पर्ने पोषणको सन्दर्भमा समूह सदस्यहरूले पौष्टिक आहाराको उपभोगले पोषणमा उल्लेख्य सुधार भएको अवस्थालाई उच्च, ठिकै मात्रामा सुधारको अवस्थालाई मध्यम र खासै सुधार हुन नसकेको अवस्थालाई कम स्तरमा राखी गरिएको वर्गीकरणका आधारमा पोषण सुधार सम्बन्धको प्रभावकारिता अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

शरिरलाई आवश्यक पर्ने पोषणको सन्दर्भमा उल्लेख गर्दा ६२ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले पौष्टिक आहाराको उपभोगले पोषणमा सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् । यसअघि देखिने छिटपुट कुपोषणको अवस्था निकै कम भएको र १९ प्रतिशत समूह सदस्यले पोषणको स्थितिमा थप सुधारको खाँचो औँल्याएका छन् ।

४.१.४ उत्पादन अभ्यासहरूमा सुधार

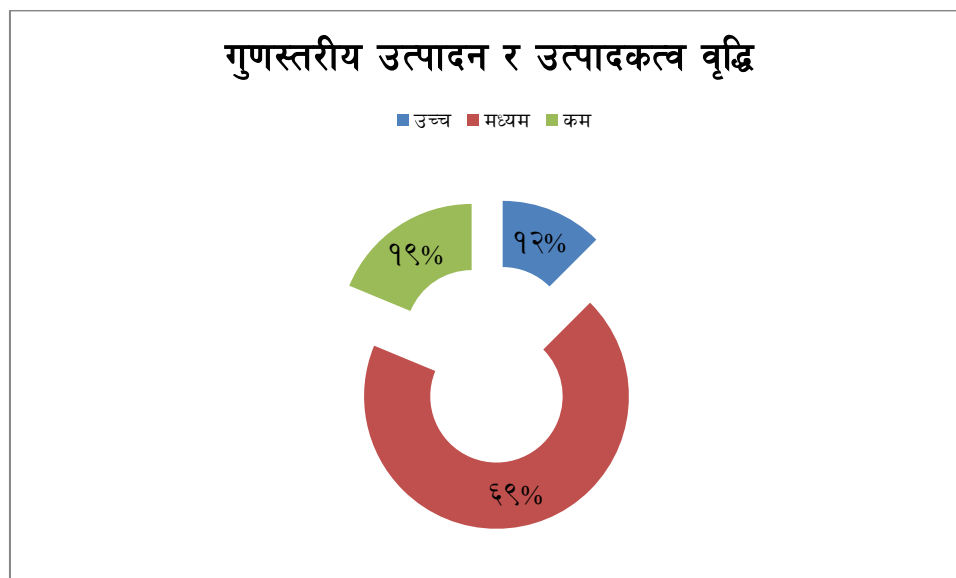
विगतको तुलनामा आयोजना संचालनमा आईसकेको समूह सदस्यहरूले पशुपन्छी विशेष गरी वाखा, कुखुरा, दुध उत्पादनको अभ्यासहरूमा गोठ सुधार, विरामी पशुहरूको लागि छुट्टै सुविधाहरू, तिनीहरूका नवजात बच्चाहरूसँग सह-मिश्रण नगर्ने, विरामी वा उपचार गरिएको पशुपन्छीमा रोगको फैलावट कम गर्ने र अन्य रोग पहिचान गरी उपचार गर्ने पक्षमा व्यवस्थित रूपमा कार्य गर्न सक्ने अवस्थालाई उच्च, ठिकै रूपमा रहेको अवस्थालाई मध्यम र खासै उत्पादन अभ्यासमा सुधार नभएको अवस्थालाई कम उल्लेख गरी गरिएको वर्गीकरणका आधारमा यस सम्वन्धको प्रभावकारिता अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

६२ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले पशुजन्य उत्पादनको अभ्यासहरूमा सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् ।
१९ प्रतिशत समूह सदस्यले उत्पादनका अभ्यासहरूमा थप सुधारको खाँचो औँल्याएका छन् ।

४.९.५ गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि

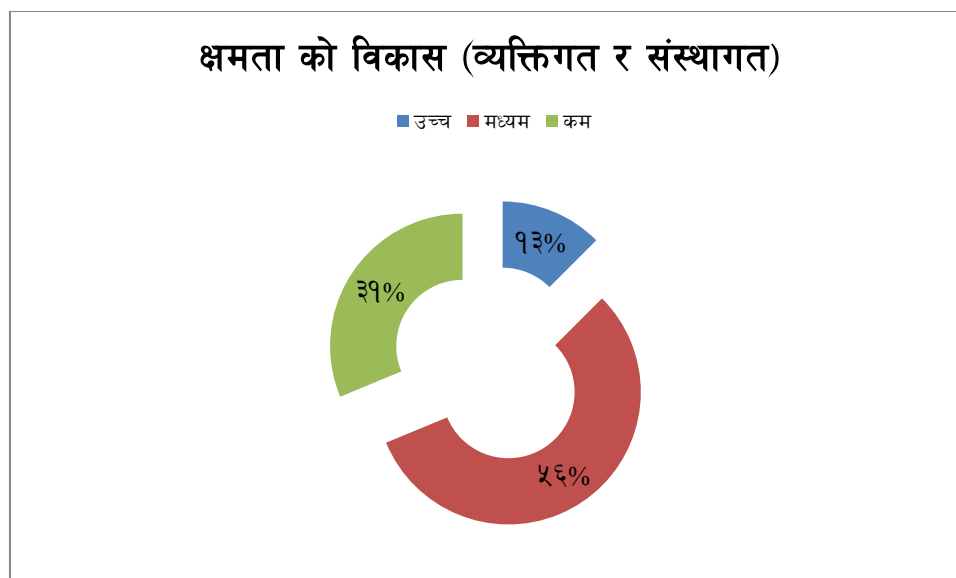
गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको अवस्था के कस्तो रहेको छ, भन्ने सम्बन्धमा समेत समूह सदस्यहरूले उच्च ढंगले सुधार भएको अवस्थालाई उच्च स्तर, ठिकै रूपमा वृद्धि भएको अवस्थालाई मध्यम स्तर र खासै रूपमा गुणस्तरीय उत्पादन हुन नसकेको अवस्थालाई कम स्तरमा वर्गीकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा आधारित प्रभावकारिता अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्वमा १२ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले उच्च ढंगले सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् भने ६९ प्रतिशतले मध्यम उल्लेख गरेका छन् भने १९ प्रतिशत समूह सदस्यले गुणस्तरीय उत्पादन हुन नसकेको उल्लेख गरेका छन् ।

४.९.६ क्षमताको विकास (व्यक्तिगत र संस्थागत)

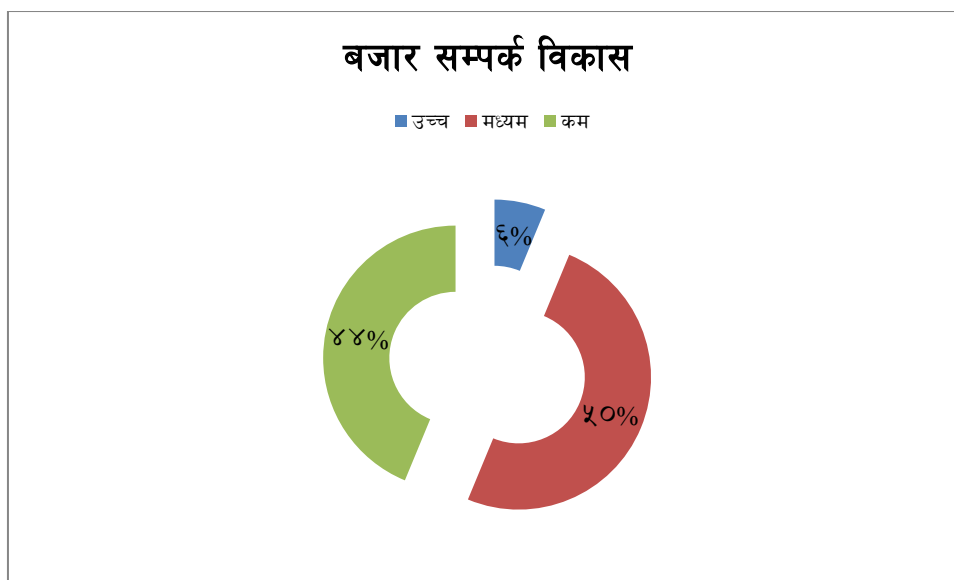
समूहको क्षमताको विकास तर्फ उत्पादन तौर तरिकाको प्रवर्द्धन तथा विकास कार्यमा व्यक्तिगत तथा संस्थागत क्षमताको उच्च ढंगले विकास भएका समूहहरूको वर्गीकरणको स्तरलाई उच्च स्तर, सो सम्बन्धमा ठिकै स्तरमा रहेका समूहलाई मध्यम र खासै क्षमता विकास हुन नसकेका समूहलाई कम स्तरमा वर्गीकरण गरी यसको प्रभावकारिता अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

उत्पादन तौर तरिकाको प्रवर्द्धन तथा विकास कार्यमा व्यक्तिगत तथा संस्थागत क्षमताको उच्च ढंगले विकास भएका समूहहरू १३ प्रतिशत पाईएको छ भने अभैपनि ३१ प्रतिशत समूहहरूमा आवश्यक क्षमताको विकास गर्नुपर्ने देखिएको छ । यस प्रकृतिका क्षमता विकासमा विशेष गरी उत्पादन प्रविधिमा आधारित पुर्नताजगी, अन्तर समूह अवलोकन तथा सिकाई आदान प्रदान, समूह बजारीकरण, व्यवसायिकतामा आधारित नेतृत्व विकास कार्यक्रम जस्ता विषयहरूमा अभि केन्द्रित रही कार्यक्रम राख्दा हालको अवस्था भन्दा फरक रूपमा समूह र सदस्यहरूको थप क्षमता विकास गर्न सक्ने अवस्था देखिन्छ ।

४.९.७ बजार सम्पर्क विकास

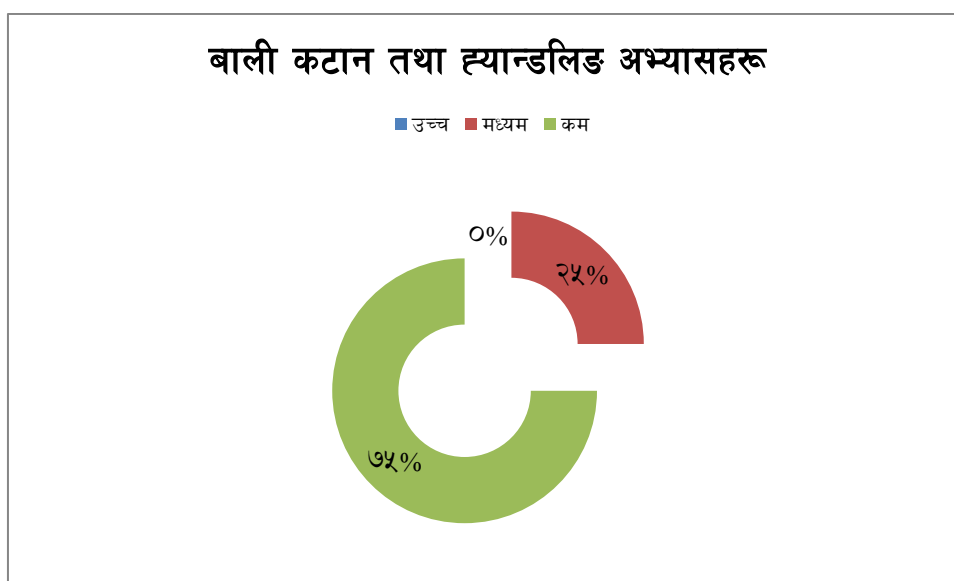
विगतको तुलनामा आयोजनाका सहयोगका कार्यक्रम संचालन पश्चात् उत्पादित उपजहरूको घरायसी उपभोग पश्चात् विक्री वितरणको अवस्था हेर्दा समूह सदस्यहरूको उपज विक्रीमा बजार सम्पर्क स्थापित सहज रूपमा भएको अवस्थालाई उच्च, साधारण रूपमा समूहको बजार सम्पर्क विकास भएको अवस्थालाई मध्यम स्तरमा र खासै बजार सम्पर्क विकास हुन नसकेको अवस्थालाई कम स्तरमा वर्गीकरण गरी बजार सम्पर्कको प्रभावकारीता सम्बन्धमा अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

उत्पादित उपजहरूको घरायसी उपभोग पश्चात् विक्री वितरणको अवस्था हेर्दा ६ प्रतिशत समूह सदस्यहरूको उपज विक्रीमा बजार सम्पर्क स्थापित भएको देखिन्छ भने ५० प्रतिशत समूहको बजार सम्पर्क विकास मध्यम स्तरमा रहेको देखिन्छ। अर्को तर्फ बजार सम्पर्क विकासका लागि थप उत्पादन बृद्धि गरी घरायसी आवश्यकता आपूर्ति पश्चात बढी भएको केही उत्पादन बजार सम्पर्कमा आधारित रही विक्री वितरणमा हुनसके अन्य घरायसी साना तिना आवश्यकता पूर्ती गर्न सकिने देखिन्छ।

४.९.८ पोष्ट हार्भेष्ट तथा ह्यान्डलिङ अभ्यासहरू

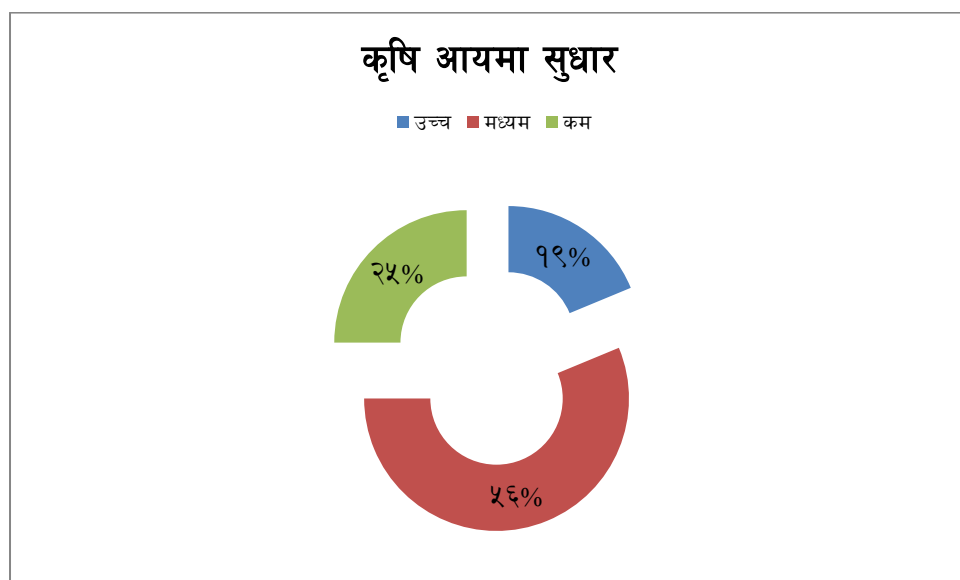
समूह सदस्यहरू आफ्नो पशुधनको उत्पादनको पोषक तत्व सामग्री, स्वाद र गुणस्तर कायम राख्न ध्यान दिएर व्यवस्थित भण्डारण गर्ने अवस्था रहेकोलाई उच्च, ठिकै मात्रामा रहेको अवस्थालाई मध्यम र खासै ध्यान नदिई अव्यवस्थित रूपमा कार्य गरिरहेका समूहलाई कम स्तरमा वर्गीकरण गरी यस सम्बन्धमा प्रभावकारिता अध्ययन गरिएको थियो।

पोष्ट हार्भेष्ट तथा ट्यान्डलिड अभ्यासहरू तर्फ समूह सदस्यहरू करिब ७५ प्रतिशत सदस्यहरू जानकार रहेको अवस्था देखिदैन । तसर्थ आफ्नो वालीहरूको भण्डारण तथा व्यवस्थापनका लागि अझ अभिमुखीकरण र क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

४.९.९ कृषि आयमा सुधार

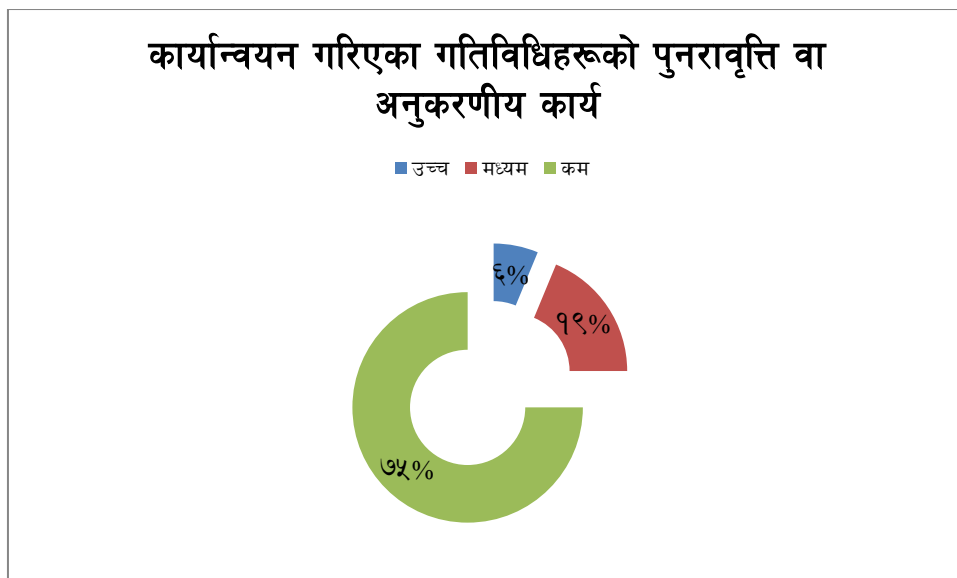
कृषि आयमा सुधार तर्फ हेर्दा समूह सदस्यहरूले उत्पादित उपजको उपभोग गरी बाँकी रहेको उत्पादनवाट केही मात्रामा आम्दानी रहेको अवस्था वारे राम्रै रूपमा आम्दानीको आधार रहेकोलाई उच्च स्तर, यदाकदा बाँकी रहेको उत्पादनले आम्दानी दिएकोमा मध्यम स्तर र उत्पादनले खासै आम्दानी नदिएको अवस्थालाई कम स्तरमा वर्गीकरण गरी कृषि आयमा सुधार सम्बन्धमा समूहको प्रभावकारिता अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

कृषि आयमा सुधार तर्फ हेर्दा समूह सदस्यहरू राम्रै स्वरूपमा रहेको करिब ५६ प्रतिशत रहेको पाइन्छ भने केही १९ प्रतिशत समूह सदस्यहरू अझ राम्रो रूपमा आफ्नो पशु उत्पादनवाट राम्रो आम्दानी तर्फ रहेको अवस्था समेत देखिन्छ ।

४.९.१० कार्यान्वयन गरिएका गतिविधिहरूको पुनरावृत्ति वा अनुकरणीय कार्य

कार्यान्वयन गरिएका गतिविधिहरूको पुनरावृत्ति वा अनुकरणीय कार्यमा समूहहरू प्रदर्शनीय स्तरमा रहेको अवस्थालाई उच्च, ठिकै मात्रामा रहेकोलाई मध्यम र खासै रूपमा पुनरावृत्ति गर्न नसकिने कार्यहरूलाई कम स्तरमा राखी समूहहरूको कार्यान्वयन पक्षलाई वर्गीकरण गरी यस सम्बन्धमा प्रभावकारिता अध्ययन एवं विश्लेषण गरिएको थियो ।

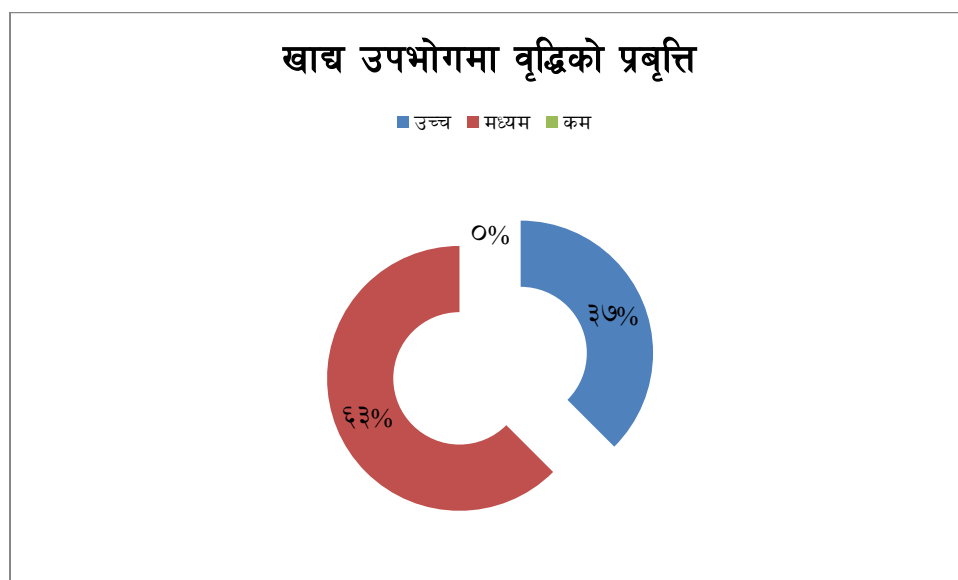

७५ प्रतिशत समूहका पशुपालन कार्य कार्यान्वयन गरिएका गतिविधिहरूको पुनरावृत्ति वा अनुकरणीय कार्यमा खासै उल्लेखनिय स्वरूपमा रहेको देखिदैन तथापी ६ प्रतिशतका समूहको उल्लेखनिय कार्य र मध्यम रूपमा रहेका १९ प्रतिशत समूहको पशुपालन अभ्यासहरू अवलोकन तथा जानकारी लिने गरेको अवस्था देखिन्छ ।

४.२ घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रम

४.२.१ खाद्य उपभोगमा वृद्धिको प्रवृत्ति

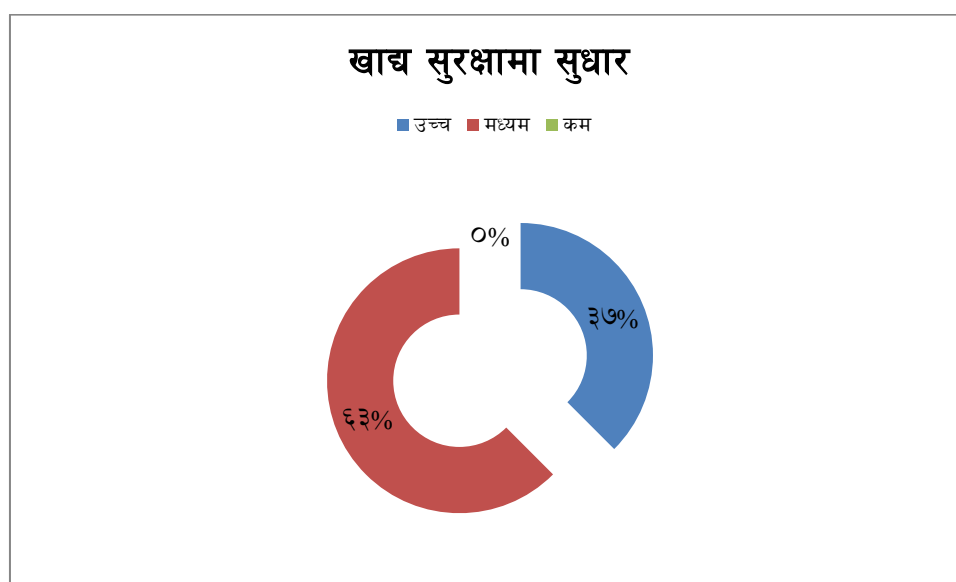
आयोजना संचालन पूर्व र आयोजना संचालन पश्चात् घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रमवाट गरिएका सहयोग कार्यक्रमले समूहमा खाद्य उपभोग वृद्धिको प्रवृत्ति अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो । जसमा हिजोको भन्दा खाद्यान्न उपभोगमा विशेष रूपमै वृद्धि भई सहजता प्रदान भएको अवस्थालाई उच्च वृद्धि, ठिकै रूपमा सहयोग पुगेको अवस्थालाई मध्यम स्तरमा र खासै फरक पर्न नसकेको अवस्थालाई कम वृद्धिको प्रवृत्तिवाट यस सम्बन्धमा रहेको प्रभावकारिता सम्बन्धि विश्लेषण गरिएको थियो ।

अध्ययन गरिएका विभिन्न घरवारी पोषण बगैचा समूहहरूमा आयोजना प्रदान गरिएको सहयोबाट उत्पादित खाद्य वाली उपजको उपभोगको दरमा मध्यम तवरले सुधार भएको पाईएको छ। खानपानको शैली एवं नियमित आहारतर्फ ६३ प्रतिशत घरधुरीले उत्पादनको उपभोगको परिमाणमा बृद्धि हुनुका साथै खानपान शैलीपनि सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् भने ३७ प्रतिशत घरधुरीले भने अझ राम्रो अवस्थामा रहेको देखिन्छ।

४.२.२ खाद्य सुरक्षामा सुधार

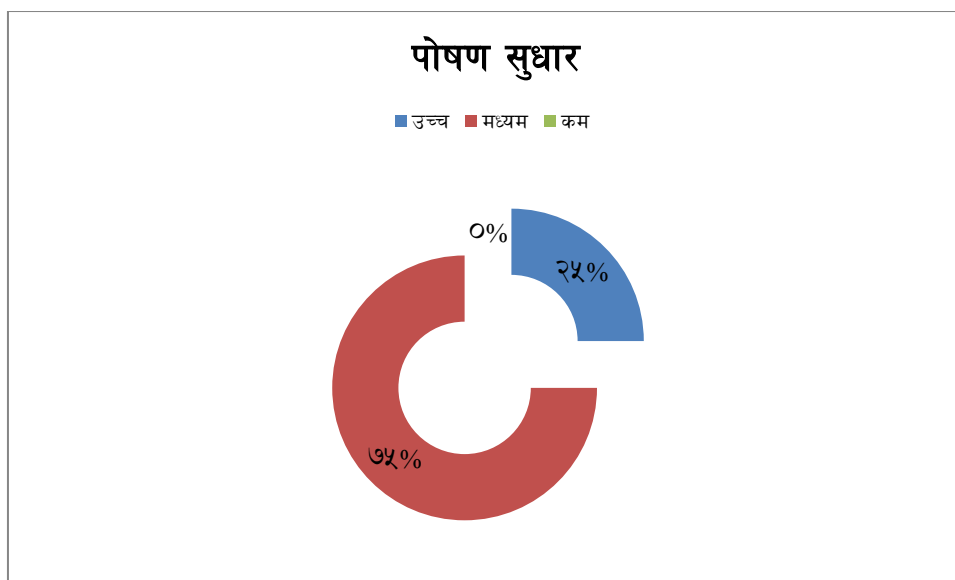
खाद्य सुरक्षा सुधारमा नियमित आवश्यक पर्ने आहारको व्यवस्थापन गर्न बढी सक्षम भएका समूहहरू उच्च स्तर, वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने खानाको व्यवस्था गर्न सक्ने मध्यम स्तर र खासै सुधार गर्न नसकेको अवस्थालाई कम स्तरका रूपमा बर्गीकरण गरी खाद्य सुरक्षा सुधारको प्रभावकारिता सम्वन्धमा अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो।

अध्ययनका क्रममा छलफलमा सहभागी समूहका सदस्यहरूले नियमित आवश्यक पर्ने आहारको व्यवस्थापन गर्न सक्षम भएको उल्लेख गरेका छन्। ६३ प्रतिशत समूहका सदस्यहरूले वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने खानाको व्यवस्था गर्न मध्यम तवरले सक्षम रहेको उल्लेख गरे भने ३७ प्रतिशत समूहमा घरधुरीले त अझ खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा बढोत्तरी रहेको उल्लेख गरेका छन्।

४.२.३ पोषणमा सुधार

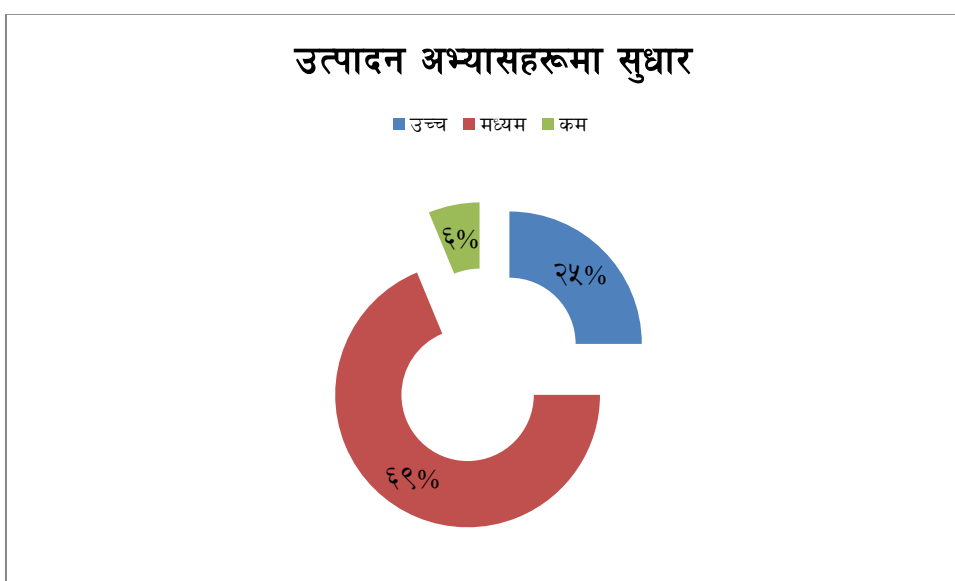
शरिरलाई आवश्यक पर्ने पोषणको सन्दर्भमा समूह सदस्यहरूले पौष्टिक आहाराको उपभोगले पोषणमा उल्लेख्य सुधार भएको अवस्थालाई उच्च, ठिकै मात्रामा सुधारको अवस्थालाई मध्यम र खासै सुधार हुन नसकेको अवस्थालाई कम स्तरमा राखी सोही बर्गीकरणका आधारमा पोषण सुधार सम्वन्धको प्रभावकारिता अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो।

शरिरलाई आवश्यक पर्ने पोषणको सन्दर्भमा उल्लेख गर्दा ७५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले पौष्टिक आहाराको उपभोगले पोषणमा सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् भने २५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले त अझ उल्लेखनिय सुधार रहेको उल्लेख गरेका छन् ।

४.२.४ उत्पादन अभ्यासहरूमा सुधार

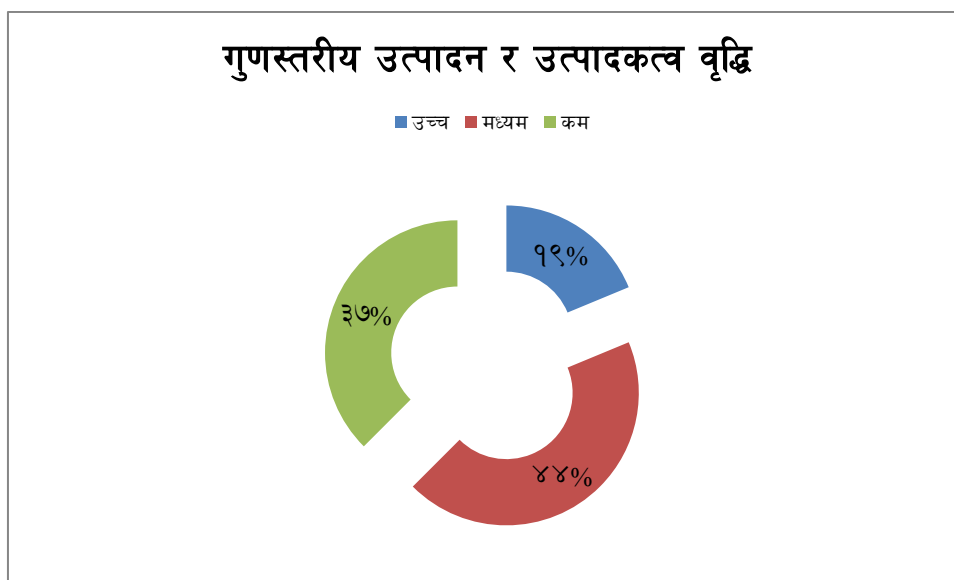
समूह सदस्यहरूले तरकारी तथा बाली उत्पादनको अभ्यासहरूमा सुधारमा विशेष गरी खन्ने, सम्प्याउने, विउ वा विरुवा रोपण, गोडाई, वाली संरक्षण, वाली टिपाई वा कटाई तथा वाली थन्क्याउने पक्षमा व्यवस्थित रूपमा कार्य गर्न सक्ने अवस्थालाई उच्च, ठिकै रूपमा रहेको अवस्थालाई मध्यम र खासै उत्पादन अभ्यासमा सुधार नभएको अवस्थालाई कम वर्गीकरणका आधारमा यस सम्बन्धको प्रभावकारिता अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

६९ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले तरकारी तथा बाली उत्पादनको अभ्यासहरूमा सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् । ६ प्रतिशत समूह सदस्यले उत्पादनका अभ्यासहरूमा थप सुधारको खाँचो औल्याएका छन् ।

४.२.५ गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि

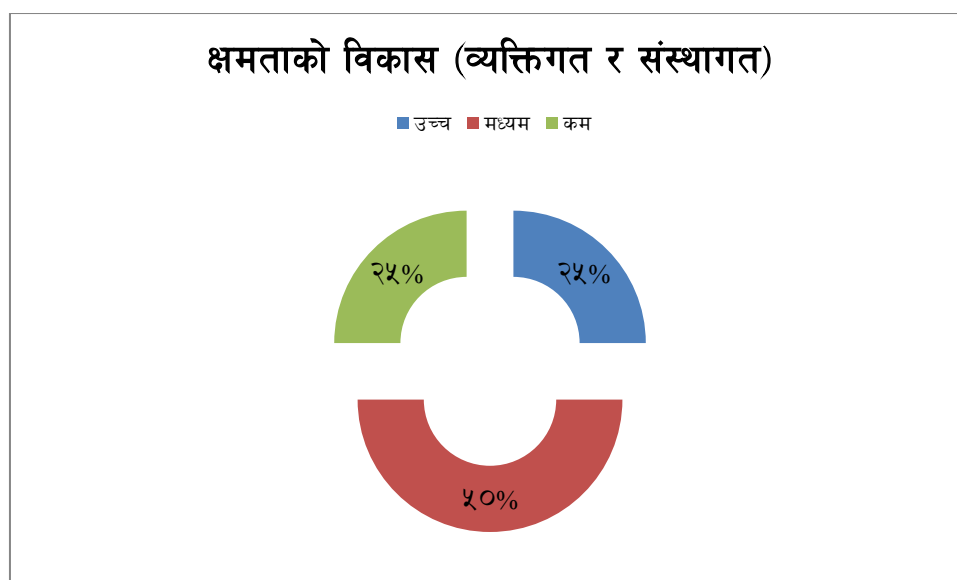
गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको अवस्था के कस्तो रहेको छ, भन्ने सम्बन्धमा उच्च ढंगले सुधार भएको अवस्थालाई उच्च स्तर, ठिकै रूपमा वृद्धि भएको अवस्थालाई मध्यम स्तर र खासै उल्लेख्य रूपमा गुणस्तरीय उत्पादन हुन नसकेको अवस्थालाई कम स्तरमा वर्गीकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि सम्बन्धमा प्रभावकारिता अध्ययन गरिएको थियो ।

गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्व सन्दर्भमा ९९ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले उच्च ढंगले सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् । यसैगरी ४४ प्रतिशतले मध्यम उल्लेख गरेका छन् भने ३७ प्रतिशत समूह सदस्यले गुणस्तरीय उत्पादन हुन नसकेको उल्लेख गरेका गरेका छन् जसमा गुणस्तरीय उत्पादनका लागि थप क्षमता एवं सिप विकासको आवश्यकता देखिन्छ ।

४.२.६ क्षमता को विकास (व्यक्तिगत र संस्थागत)

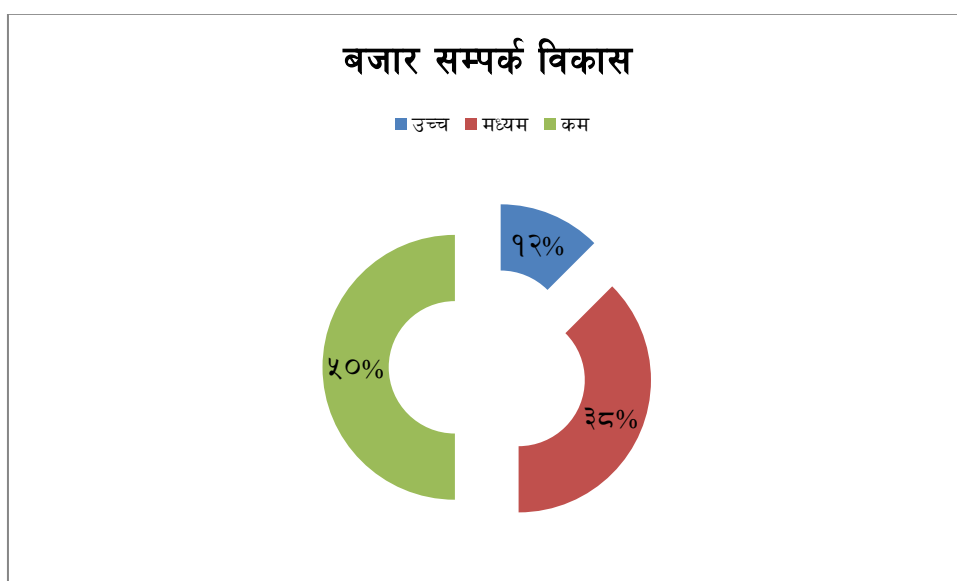
समूहको क्षमता विकासतर्फ उत्पादन तौर तरिकाको प्रवर्द्धन तथा विकास कार्यमा व्यक्तिगत तथा संस्थागत क्षमताको उच्च ढंगले विकास भएका समूहहरूको वर्गीकरणको स्तरलाई उच्च स्तर, सो सम्बन्धमा ठिकै स्तरमा रहेका समूहलाई मध्यम र खासै क्षमता विकास हुन नसकेका समूहलाई कम स्तरमा वर्गीकरण गरी यसको प्रभावकारिता विश्लेषण गरिएको थियो ।

उत्पादन तौर तरिकाको प्रवर्द्धन तथा विकास कार्यमा व्यक्तिगत तथा संस्थागत क्षमताको उच्च ढंगले विकास भएका समूहहरू २५ प्रतिशत पाईएको छ भने अर्भैपनि २५ प्रतिशत समूहहरूमा आवश्यक क्षमताको विकास गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

४.२.७ बजार सम्पर्क विकास

बजार सम्पर्क विकास तर्फ उत्पादित उपजहरूको घरायसी उपभोग पश्चात् विक्री वितरणको अवस्था हेर्दा समूह सदस्यहरूको उपज विक्रीमा बजार सम्पर्क स्थापित सहज रूपमा भएको अवस्थालाई उच्च,साधारण रूपमा समूहको बजार सम्पर्क विकास भएको अवस्थालाई मध्यम स्तरमा र खासै बजार सम्पर्क विकास हुन नसकेको अवस्थालाई कम स्तरमा वर्गीकरण गरी बजार सम्पर्कको प्रभावकारीता सम्बन्धमा अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

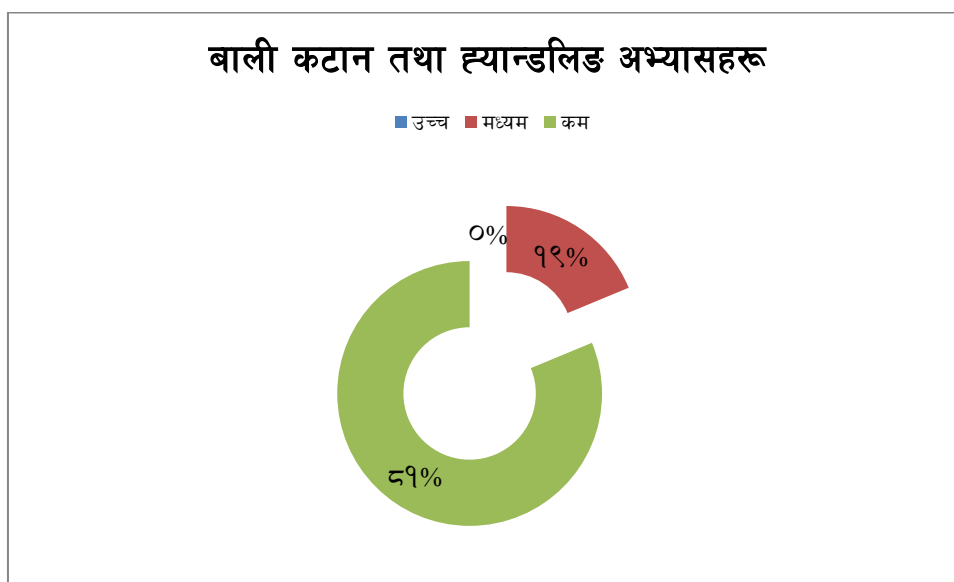

उत्पादित उपजहरूको घरायसी उपभोग पश्चात् विक्री वितरणको अवस्था हेर्दा ९२ प्रतिशत समूह सदस्यहरूको उपज विक्रीमा बजार सम्पर्क स्थापित भएको देखिन्छ भने ३८ प्रतिशत समूहको बजार सम्पर्क विकास मध्यम स्तरमा रहेको देखिन्छ । अर्को तर्फ बजार सम्पर्क विकासका लागि थप उत्पादन

बृद्धि गरी घरायसी आवश्यकता आपूर्ति पश्चात बढी भएको केही उत्पादन बजार सम्पर्कमा आधारित रही विक्री वितरणमा हुनसके अन्य घरायसी साना तिना आवश्यकता पूर्ति गर्न सकिने देखिन्छ ।

४.२.८ बाली कटान तथा ह्यान्डलिङ अभ्यासहरू

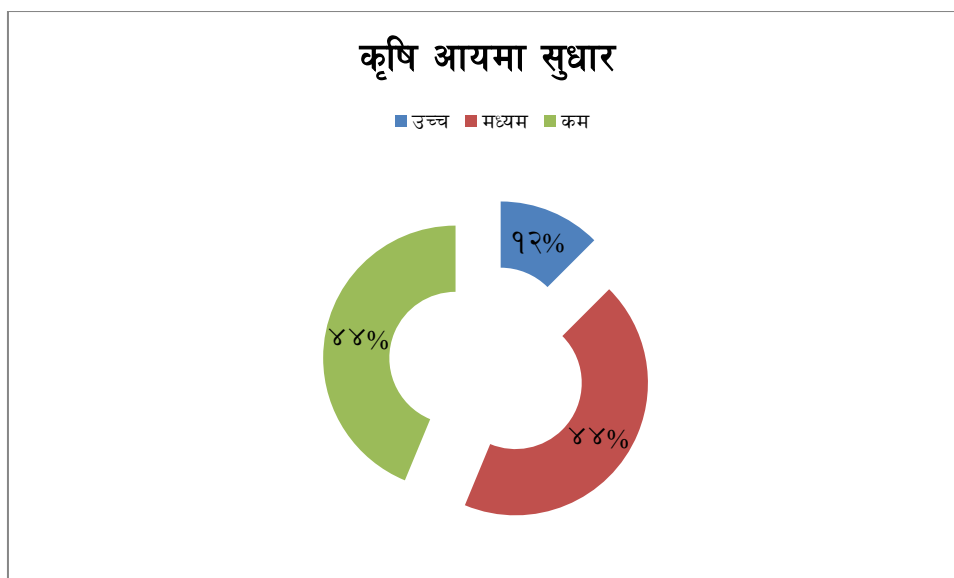
पोष्ट हार्भेष्ट तथा ह्यान्डलिङ अभ्यासहरू तर्फ समूह सदस्यहरू आफ्नो बाली वगैचाको बाली कटान पश्चात पोषक तत्व सामग्री, स्वाद र गुणस्तर कायम राख्न ध्यान दिएर व्यवस्थित भण्डारण गर्ने अवस्था रहेकोलाई उच्च, ठिकै मात्रामा रहेको अवस्थालाई मध्यम र खासै ध्यान नदिई अव्यवस्थित रूपमा रहेका समूहलाई कम स्तरमा बर्गीकरण गरी समूहको यस सम्बन्धमा प्रभावकारिता अध्ययन गरिएको थियो ।

पोष्ट हार्भेष्ट तथा ह्यान्डलिङ अभ्यासहरू तर्फ समूह सदस्यहरू करिब ८९ प्रतिशत सदस्यहरू जानकार रहेको अवस्था देखिदैन । तसर्थ आफ्नो बालीहरूको भण्डारण तथा व्यवस्थापनका लागि अझ अभिमुखीकरण र क्षमता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

४.२.९ कृषि आयमा सुधार

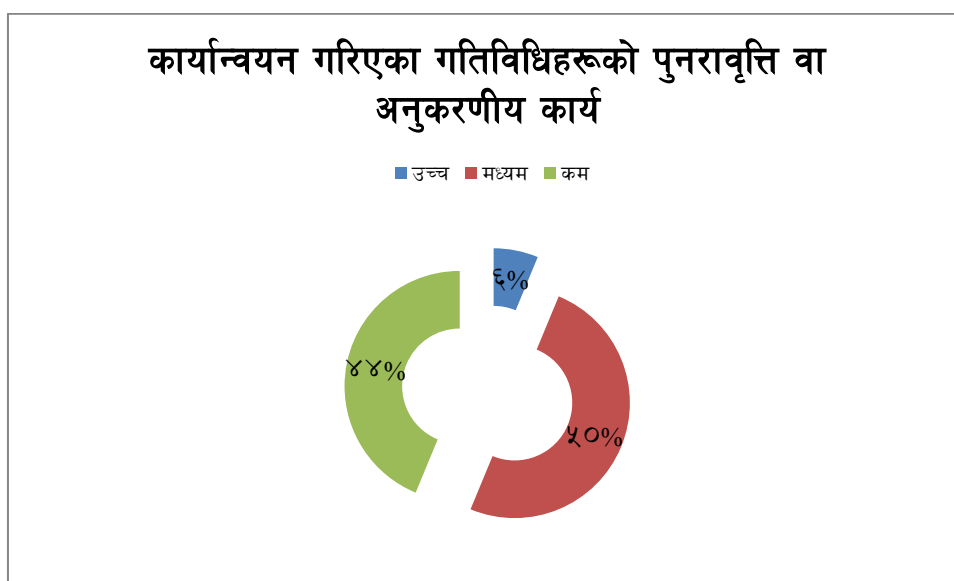
कृषि आयमा सुधार तर्फ हेर्दा समूह सदस्यहरूमा आफ्नो उत्पादन आफ्नो उपभोग गरी बांकी रहेको उत्पादनवाट केही मात्रामा आम्दानी रहेको अवस्था वारे राम्रै रूपमा आम्दानीको आधार रहेकोलाई उच्च स्तर, यदाकदा बांकी रहेको उत्पादनले आम्दानी दिएकोमा मध्यम स्तर र उत्पादनले खासै आम्दानी नदिएको अवस्थालाई कम स्तरमा बर्गीकरण गरी कृषि आयमा सुधार सम्बन्धमा समूहको प्रभावकारिता अध्ययन विश्लेषण गरिएको थियो ।

कृषि आयमा सुधार तर्फ हेर्दा समूह सदस्यहरु ठिकै स्वरूपमा रहेको पाइन्छ भने केही ९२ प्रतिशत समूह सदस्यहरु अझ राम्रो रूपमा आफ्नो बगैचा उत्पादनवाट राम्रो आम्दानी तर्फ रहेको अवस्था समेत देखिन्छ ।

४.२.१० कार्यान्वयन गरिएका गतिविधिहरुको पुनरावृत्ति वा अनुकरणीय कार्य

कार्यान्वयन गरिएका गतिविधिहरुको पुनरावृत्ति वा अनुकरणीय कार्यमा समूहहरु प्रदर्शनीय स्तरमा रहेको अवस्थालाई उच्च, ठिकै मात्रामा रहेकोकोलाई मध्यम र खासै रूपमा पुनरावृत्ति गर्न नसकिने कार्यहरुलाई कम स्तरमा राखी समूहहरुको कार्यान्वयन पक्षलाई वर्गीकरण गरी यस सम्बन्धमा प्रभावकारिता अध्ययन एवं विश्लेषण गरिएको थियो ।

कार्यान्वयन गरिएका गतिविधिहरुको पुनरावृत्ति वा अनुकरणीय कार्यमा मध्यम स्वरूपमा करिब ५० प्रतिशत रहेको देखिन्छ तथापी केही उल्लेखनिय कार्य गरेका ६ प्रतिशतको अनुकरणीय रूपमा पाइन्छ भने अझै पनि ४४ प्रतिशतको भने खासै अनुकरणीय कार्य जसलाई पुनरावृत्ति गर्ने स्वरूपको देखिदैन ।

परिच्छेद: ५

निश्कर्ष तथा सुझाव

५.१ अध्ययनको निष्कर्ष

आयोजना अन्तर्गत संचालन गरिएका क्रियाकलापहरूमध्ये पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम तथा घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रमबाट हालसम्म भए गरेका क्रियाकलापहरूको अवस्था तथा सोवाट देखा परेका नतिजाहरूलाई यस अध्ययनले समेटेको छ। अध्ययनका क्रममा प्राप्त सूचना तथा जानकारीहरूको आधारमा आयोजनाका क्रियाकलापहरूको प्रभावकारितालाई तोकिएका खास खास सूचकहरूमा देहायका तथ्यहरूले स्पष्ट पारेको छ।

५.१.१ पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम

खाद्य उपभोगको प्रवृत्ति	खानपानको शैली एवं नियमित आहारतर्फ ६८.७५ प्रतिशत घरधुरीले उत्पादनको उपभोगको परिमाणमा बृद्धि हुनुका साथै शैलीपनि सुधार भएको
खाद्य सुरक्षामा सुधार	८१.२५ प्रतिशत समूहका सदस्यहरूले वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने खानाको व्यवस्था गर्न मध्यम तवरले सक्षम रहेको उल्लेख गरे भने ६.२५ प्रतिशत समूहमा अभैपनि खाद्य असुरक्षाको स्थिति रहेको
पोषणमा सुधार	६२.५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले पौष्टिक आहाराको उपभोगले पोषणमा सुधार भएको उल्लेख गरेको र १८.७५ प्रतिशत समूह सदस्यले पोषणको स्थितिमा थप सुधारको खाँचो औँल्याएको
उत्पादनका अभ्यासमा सुधार	६२.५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूले पशुजन्य उत्पादनको अभ्यासहरूमा सुधार भएको उल्लेख गरेका
गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्वमा सुधार	गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्वमा १२.५० प्रतिशत समूह सदस्यहरूले उच्च ढंगले सुधार भएको उल्लेख गरेका छन् भने ६८.७५ प्रतिशतले मध्यम उल्लेख गरेका
क्षमताको विकास	उच्च ढंगले विकास भएका समूहहरू १२.५० प्रतिशत पाईएको छ भने अभैपनि ३१.२५ प्रतिशत समूहहरूमा आवश्यक क्षमताको विकास गर्नुपर्ने देखिएको
बजार सम्पर्क विकास	६.२५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूको उपज विक्रीमा बजार सम्पर्क स्थापित भएका
कृषि आयमा सुधार	करिव ५६.२५ प्रतिशत सदस्यको कृषि आयमा सुधार भएको देखिएको छ भने १८.७५ प्रतिशत समूह सदस्यहरू आफ्नो पशु उत्पादनबाट राम्रो आमदानी तर्फ रहेको अवस्था

५.१.२ घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रम

खाद्य उपभोगको प्रवृत्ति	६२.५० प्रतिशत घरधुरीको उत्पादनको उपभोगको परिमाणमा बृद्धि हुनुका साथै खानपान शैलीपनि सुधार भएको, ३७.५० प्रतिशत घरधुरीले भने अभै राम्रो अवस्थामा रहेको
-------------------------	--

खाद्य सुरक्षामा सुधार	६२.५० प्रतिशत समूहका सदस्यहरूले वार्षिक रूपमा आवश्यक पर्ने खानाको व्यवस्था गर्न मध्यम तवरले सक्षम रहेको
पोषणमा सुधार	७५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूको पौष्टिक आहाराको उपभोगले पोषणमा सुधार भएको
उत्पादनका अभ्यासमा सुधार	६८.७५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूको तरकारी तथा बाली उत्पादनको अभ्यासहरूमा सुधार भएको
गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्वमा सुधार	१८.७५ प्रतिशत समूह सदस्यहरूको उच्च ढंगले सुधार भएको, ४३.७५ प्रतिशतको मध्यम र ३७.५० प्रतिशत समूह सदस्यको सुधार हुन नसकेको
क्षमताको विकास	उच्च ढंगले विकास भएका समूहहरू २५ प्रतिशत पाईएको तथा २५ प्रतिशत समूहहरूमा आवश्यक क्षमताको विकास गर्नुपर्ने देखिएका
बजार सम्पर्क विकास	१२.५० प्रतिशत समूह सदस्यहरूको उपज विक्रीमा बजार सम्पर्क स्थापित भएको
कृषि आयमा सुधार	करिव १२.५० प्रतिशत सदस्यको कृषि आयमा सुधार भएको

५.२ कार्यक्रमको थप प्रभावकारिताका लागि सल्लाह एवं सुझाव

अध्ययनबाट प्राप्त सूचना एवं तथ्यहरूको विश्लेषणका आधारमा आयोजनाको उद्देश्य एवं लाभग्राहीहरूको अपेक्षा अनुसार संचालन गर्न आयोजनाका क्रियाकलापहरूलाई प्रभावकारी र नतिजामूलक बनाउन योजना तर्जुमा गर्ने र कार्यान्वयन गर्न यस अध्ययनले मार्गचित्र प्रदान गर्ने अपेक्षा लिईएको छ । संचालनमा रहेको पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम र घरवारी पोषण बगैँचा कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट आयोजनाले लक्षित गरेको लाभग्राहीको अवस्थामा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउन सकिनेछ, विश्वास लिइएको छ ।

५.२.१ समूहहरूको विकास तथा सुदृढीकरण

गठन गरी विकास गरिएका समूहहरूको संस्थागत क्षमता विकासका लागि आवश्यक संस्थागत सहयोगका अतिरिक्त क्रियाकलापहरू संचालन गर्नु उपयुक्त देखिन्छ ।

- नियमित बैठक र छलफलका लागि विषयवस्तुको छनौट गरी आवश्यक सहजीकरण गर्ने, माईन्यूट लेखन तथा त्यसको परिपालनाको समीक्षा गर्ने कार्यमा क्षमता विकास गर्नुपर्ने
- नेतृत्वमा रहका अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षलक्षित नेतृत्व विकास तालीम संचालन गर्नुपर्ने
- संस्थाका सदस्यहरूलाई उदाहरणीय क्षेत्रहरूसंग साक्षात्कार हुनेगरी अवलोकनका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने
- कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उत्पादन सम्बन्धी ज्ञान सीप, उपभोग प्रवृत्ति एवं घरायसी उपभोगबाट वचेको उपज विक्री लगायतका क्रियाकलापहरूमा थप अनुशिक्षण प्रदान गर्ने

५.२.२ पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम

नियमित रूपमा संचालन गरिने तथा पूरक अनुदान सहयोग प्रदान गरिने विभिन्न प्रकारका प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता बृद्धि गर्न देहायका विषयहरूलाई जोड दिन सकेमा वान्छनीय देखिन्छ ।

ग्रामीण कुखुरा प्रवर्द्धन कार्यक्रम:

- अण्डा तथा मासु उपभोग प्रयोजनका लागि प्रदान गरिने चल्लाहरुको परिपक्वता सुनिश्चित गर्नुपर्ने
- रोगादिबाट चल्ला मरेको अवस्थामा त्यस्ता सदस्यहरुलाई पुनः उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्न सकेमा उपयुक्त हुने
- पूरक अनुदान कार्यक्रमबाट संचालित क्रियाकलापहरुबाट सबै सदस्यहरुलाई समान रूपले समेट्नुभन्दा ईच्छुक सदस्यहरुको कार्यमूलक समूह निर्माण गरी सहयोग गर्ने र सो को परिणामका आधारमा समेटिन चाहने सदस्यहरुलाई अर्को चरणमा सहयोगका कार्यक्रममा समावेश सकिने
- नियमित कार्यक्रम अन्तर्गतको सहयोगको मात्रामा वृद्धि गर्नुपर्ने
- कुखुरापालनका लागि आवश्यक न्यूनतम प्रकृतिको दाना तयारीको तालीम प्रदान गर्नु उपयुक्त हुने
- सीमान्तकृत समूहहरुमा जाने यस प्रकृतिको कार्यक्रमबाट पालन गरिने कुखुराको विमा गरिनुपर्ने

बाखापालन कार्यक्रम

- उत्पादकत्व बृद्धि हुने खालका उन्नत जातका पाठा पाठीहरु तथा उन्नत नश्लका बोकाहरुको वितरण गर्नुपर्ने
- घाँस तथा अन्य आहारका लागि न्यूनतम रूपमा भएपनि घाँसको बीउ, मल र सिंचाईका क्रियाकलापहरु समेत एकिकृत गरी सहयोग प्रदान गर्ने
- साइलेज पिट निर्माण गरी समूह मार्फत संचालन गर्ने अवस्था भएमा वर्षायाममा हुनसक्ने घाँस अभावको परिपूर्ति गर्न सकिने
- पूरक अनुदान कार्यक्रमबाट संचालित क्रियाकलापहरुबाट सबै सदस्यहरुलाई समान रूपले समेट्नुभन्दा ईच्छुक सदस्यहरुको कार्यमूलक समूह निर्माण गरी सहयोग गर्ने र सो को परिणामका आधारमा समेटिन चाहने सदस्यहरुलाई अर्को चरणमा सहयोगका कार्यक्रममा समावेश सकिने
- नियमित कार्यक्रम अन्तर्गतको सहयोगको मात्रामा वृद्धि गर्नुपर्ने
- माछा मासुको घरायसी उपभोगमा जोड दिने खालका थप प्रबर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने जस्तै मासु पसलको स्थापनामा सहयोग, चेतना अभिवृद्धि आदि

दुग्ध उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम

- उन्नत जातका गाईभैसी पालनका लागि प्रोत्साहनात्मक कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने जस्तै नश्ल सुधारका लागि कृत्रिम गर्भाधान, उत्पादकत्व बृद्धि हुने खालका उन्नत नश्लका साँढेहरुको वितरण (क्लष्टरका आधारमा) गर्नुपर्ने
- घाँस तथा अन्य आहाराका लागि न्यूनतम रूपमा भएपनि घाँसको बीउ, मल र सिंचाईका क्रियाकलापहरु समेत एकिकृत गरी सहयोग प्रदान गर्नुपर्ने
- साइलेज पिट निर्माण गरी समूह मार्फत संचालन गर्ने अवस्था भएमा वर्षायाममा हुनसक्ने घाँस अभावको परिपूर्ति गर्न सकिने
- पूरक अनुदान कार्यक्रमबाट संचालित क्रियाकलापहरुबाट सबै सदस्यहरुलाई समान रूपले समेट्नुभन्दा ईच्छुक सदस्यहरुको कार्यमूलक समूह निर्माण गरी सहयोग गर्ने र सो को

परिणामका आधारमा समेटिन चाहने सदस्यहरूलाई अर्को चरणमा सहयोगका कार्यक्रममा समावेश सकिने

- नियमित कार्यक्रम अन्तर्गतको सहयोगको मात्रामा वृद्धि गर्नुपर्ने
- दूध तथा दुग्धजन्य परिकारहरूको निर्माणका लागि क्षमता अभिवृद्धिका तालीम तथा सामग्री सहयोग गर्नुपर्ने
- दूधको संकलन, प्रशोधन तथा वितरण प्रणालीलाई सहजीकरणका लागि क्यान, चिलिड भ्याट लगायतका डेरी प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने

५.२.३ घरवारी पोषण बगैचा कार्यक्रम

नियमित रूपमा संचालन गरिने तथा साना अनुदान सहयोग प्रदान गरिने विभिन्न प्रकारका प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता बृद्धि गर्न देहायका विषयहरूलाई जोड दिन सकेमा वान्छनीय देखिन्छ ।

- सिंचाई, फ्यान्सिंग र नेट सामग्री र बीउको गुणस्तरमा सहयोग
- अनुदान रकममा वृद्धि
- खोर व्यवस्थापन, औषधी उपचार तथा प्राविधिक सिपमा थप सहयोग
- हाँसको चल्लालाई विरालो र न्याउरीमुसाबाट जोगाउन खोर व्यवस्थापमा कार्यक्रम सहयोग
- पानी तथा आहार खाउन भाडाको आवश्यकता, फोहर सफाई सामग्रीको आवश्यकता (स्प्रे मेशिन)मा सहयोग कार्यक्रम
- उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने प्राविधिक ज्ञान तथा सिप अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन
- उत्पादन र बजारबीचको थप मूल्य अभिवृद्धिको तौर तरिकाका वारे क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- आवश्यक वस्तुगत सहयोग जस्तै क्रेट, ढक आदि
- थप बीउ र अन्य सामग्रीको सहयोग
- सिंचाई सुविधामा विस्तार
- खेतीमा मोटरसम्म जोड्ने तार, कृषि मिटर थप हुन सकेमा अझ राम्रो हुने
- फलफूलको थप विरुवाका साथै रिफ्रेसर तालीम प्रदान गर्नुपर्ने
- खेतीको समयमा मलखादको अभाव हुन नदिन स्थानीय गोठेमल, गड्यौले मल उत्पादन प्रविधिमा सहयोग

अनुसूची १: समूह केन्द्रित छलफलका लागि तयार गरिएको चेकलिष्ट

आयोजनाको पशुपन्छी प्रवर्द्धन कार्यक्रम र घरवारी वगैँचा कार्यक्रमको प्रभावकारिता अध्ययन प्रयोजनका लागि
चेकलिष्ट

१. सामान्य जानकारी

- मिति:
- जिल्ला: पालिका:.....
- वडा नं.: बस्ती /टोल:.....
- समूह:

१. पशु प्रवर्द्धन समूह

२. पोषण समूह

- समूहको नाम:
- समूहमा जम्मा सदस्य संख्या:

पुरुष संख्या:

महिला संख्या:

जम्मा गर्भवति महिला	२४ महिना मुनिका बच्चा भएका आमाहरुको संख्या

- सम्पर्क व्यक्तिको नाम: पद: सम्पर्क नम्बर:
- समूह केन्द्रित छलफलका सहभागीहरुको नाम:

सि.नं.	सहभागीको नाम	पेशा	सम्पर्क नम्बर

२. संस्थागत जानकारी:

- समूह कहिले गठन भएको थियो?
- समूह कसरी गठन भएको थियो?
- किन सबै सदस्यहरु समूहमा संगठित भएका हुन?
- समूहको बैठक कति पटक हुने गर्दछ र तपाईं बैठकमा के गर्नुहुन्छ?
- समूहको नेतृत्व कसले गर्दछ?
- समूहका कति सदस्य महिला छन् र उनीहरु कुन पदमा छन्?

३. आयोजनाको सहयोग:

- तपाईले खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुधार आयोजनावाट कुनै सहयोग लिएको छ?
- यदि छ भने, कृपया गरी सहयोगको विस्तृत विवरण दिनुहोस् ।

सहयोगहरु	कार्यान्वयन तथा कार्य प्रगति अवस्था

- आयोजनाको सहयोग कार्यक्रमवाट के कस्ता फाईदा तथा उपलब्धिहरु प्राप्त गर्नुभयो?

मुख्या फाईदा तथा उपलब्धिहरु	केही समस्या भएमा

- आयोजनाको यो कार्यक्रमले कसरी तपाईंको खाद्य सुरक्षा/पोषणमा केही थप सहयोग पुर्याएको छ ?
- तपाईंले पत्ता लगाएका/महसुस गरेका आयोजनाका यो कार्यक्रमका सबल र कमजोरी पक्षहरु के हुन् ?
- कृपया भविष्यका लागि महत्वपूर्ण प्राथमिकताहरु/कार्यका क्षेत्रहरु उल्लेख गर्नुहोस् ?
- यी कार्यक्रमका भावी ढाँचा वा मोडालिटीहरुबारे तपाईंको दृष्टिकोण के छ ?
- कार्यक्रम संचालनवाट तपाईंको प्रमुख सिकाई के रहयो ?
- तपाईंमा कार्यक्रम संचालनवाट परेको बलियो प्रभाव के छ ?

४. कार्यक्रम प्रभावकारिता समीक्षा:

कार्यक्रम प्रभावकारिताका क्षेत्रहरु	प्रभावकारिताका स्तर (वर्गीकरण)			कैफियत
	उच्च	मध्यम	कम	
खाद्य उपभोगमा वृद्धिको प्रवृत्ति	हिजोको भन्दा खाद्यान्न उपभोगमा विशेष रुपमै वृद्धि भएको अवस्था	ठिकै रुपमा सहयोग पुगेको अवस्था	खासै फरक पर्न नसकेको अवस्था	
खाद्य सुरक्षा सुधार	नियमित आवश्यक पर्ने आहारको व्यवस्थापन गर्न बढी सक्षम भएका समूहहरु स्तर	वार्षिक रुपमा आवश्यक पर्ने खानाको व्यवस्था गर्न सक्ने स्तर	खासै सुधार गर्न नसकेको अवस्थालाई कम स्तर	
पोषणमा सुधार	शरिरलाई आवश्यक पर्ने पोषणको सन्दर्भमा समूह सदस्यहरुले पौष्टिक आहाराको उपभोगले पोषणमा उल्लेख्य सुधार भएको अवस्था	ठिकै मात्रामा सुधारको अवस्था	खासै सुधार हुन नसकेको अवस्थालाई कम स्तर	

कार्यक्रम प्रभावकारिताका क्षेत्रहरू	प्रभावकारिताका स्तर (वर्गीकरण)			कैफियत
	उच्च	मध्यम	कम	
उत्पादन अभ्यासहरूमा सुधार	विगतको तुलनामा आयोजना संचालनमा आई सेकेको समूह सदस्यहरूले पशुपन्छी विशेष गरी वाखा, कुखुरा, दुध उत्पादनको अभ्यासहरूमा गोठ सुधार, विरामी पशुहरूको लागि छुट्टै सुविधाहरू, तिनीहरूका नवजात बच्चाहरूसँग सह-मिश्रण नगर्ने, विरामी ठिकै रूपमा रहेको अवस्थालाई वा उपचार गरिएको पशुपन्छीमा रोगको फैलावट कम गर्ने र अन्य रोग पहिचान गरी उपचार गर्ने पक्षमा व्यवस्थित रूपमा कार्य गर्न सक्ने अवस्था मध्यम र सुधार नभएको अवस्था	ठिकै रूपमा रहेको अवस्था	खासै उत्पादन अभ्यास नभएको अवस्था	
गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि	समूह सदस्यहरूले उच्च ढंगले सुधार भएको अवस्था	ठिकै रूपमा वृद्धि भएको अवस्था	खासै रूपमा गुणस्तरीय उत्पादन हुन नसकेको अवस्था	
क्षमता को विकास (व्यक्तिगत र संस्थागत)	समूहको क्षमताको विकास तर्फ उत्पादन तौर तरिकाको प्रवर्द्धन तथा विकास कार्यमा व्यक्तिगत तथा संस्थागत क्षमता उच्च ढंगले विकास भएको अवस्था	समूहको क्षमताको विकास तर्फ उत्पादन तौर तरिकाको प्रवर्द्धन तथा विकास कार्यमा व्यक्तिगत तथा संस्थागत क्षमता ठिकै स्तरमा रहेको अवस्था	खासै क्षमता विकास हुन नसकेको अवस्था	
बजार सम्पर्क विकास	विगतको तुलनामा आयोजना संचालनमा रही कार्यक्रम संचालन गर्दा बजार सम्पर्क विकास तर्फ उत्पादित उपजहरूको घरायसी उपभोग पश्चात् विक्री वितरणको	साधारण रूपमा समूहको बजार सम्पर्क विकास	खासै बजार सम्पर्क विकास हुन नसकेको अवस्था	

कार्यक्रम प्रभावकारिताका क्षेत्रहरू	प्रभावकारिताका स्तर (वर्गीकरण)			कैफियत
	उच्च	मध्यम	कम	
	अवस्था हेर्दा समूह सदस्यहरूको उपज विक्रीमा बजार सम्पर्क स्थापित सहज रूपमा भएको अवस्था	भएको अवस्था		
पोष्ट हार्भेष्ट तथा ह्यान्डलिङ अभ्यासहरू	समूह सदस्यहरू आफ्नो पशुधनको उत्पादनको पोषक तत्व सामग्री, स्वाद र गुणस्तर कायम राख्न ध्यान दिएर व्यवस्थित भण्डारण गर्ने अवस्था	ठिकै मात्रामा रहेको अवस्था	खासै ध्यान नदिई अव्यवस्थित रूपमा रहेको अवस्था	
कृषि आयमा सुधार	समूह सदस्यहरूमा आफ्नो उत्पादन आफ्नो उपभोग गरी बाँकी रहेको उत्पादनवाट केही मात्रामा आम्दानी रहेको अवस्था वारे राम्रै रूपमा आम्दानीको आधार रहेको अवस्था	यदाकदा बाँकी रहेको उत्पादनले आम्दानी दिएको अवस्था	उत्पादनले खासै आम्दानी नदिएको अवस्था	
कार्यान्वयन गरिएका गतिविधिहरूको पुनरावृत्ति वा अनुकरणीय कार्य	समूहहरू प्रदर्शनीय स्तरमा रहेको अवस्था	ठिकै मात्रामा रहेको अवस्था	खासै रूपमा पुनरावृत्ति गर्न नसकिने अवस्था	

- अन्य थप कुराहरू केही भए ??

अनुसूची २: समूह केन्द्रित छलफल कार्य संचालन गरिएका समूहहरूको विवरण

सि.नं.	समूह	ठेगाना
सप्तरी		
१	मां संतोषी बाखापालन प्रवर्द्धन समूह	विष्णुपुर १,
२	रहमानी कुखुरा प्रवर्द्धन समूह	विष्णुपुर १,
३	मा दुर्गा घरायसी पोषण बगैचा समूह	विष्णुपुर १,
४	माला घरायसी पोषण बगैचा समूह	विष्णुपुर १,
५	भोलेवावा पशुपालन समूह	विष्णुपुर ४,
६	डिहिवार पशुपालन समूह	विष्णुपुर ६, रंजितपुर
७	मां भवानी पशुजन्य समूह	विष्णुपुर ६, गोरगम्मा
८	सारदा घरायसी पोषण बगैचा समूह	विष्णुपुर ६, रंजितपुर
९	बागेश्वरी घरायसी पोषण बगैचा समूह	विष्णुपुर ५, कटी
१०	श्री गौरसिंह बावा बाखा प्रवर्द्धन समूह	विष्णुपुर ६, गोरगम्मा
११	ईशा अतुलम मद्रशा कुखुरा प्रवर्द्धन समूह	राजगढ ६, फकिरा
१२	सूर्यमुखी बाखा प्रवर्द्धन समूह	राजगढ ६, बर्दाही
१३	माँ सरस्वती घरवारी पोषण बगैचा समूह	राजगढ ४, छातापुर
१४	सृजना घरवारी पोषण बगैचा समूह	राजगढ ४, छातापुर
१५	लक्ष्मी घरवारी पोषण बगैचा समूह	राजगढ ६, फकिरा
१६	माँ सरो घरवारी पोषण बगैचा समूह	राजगढ ६, ईनेर्वा
सप्तरी		
१७	दुर्गा बाखापालन कृषक समूह	औरही ३, पोखरिया
१८	लोकेश्वरी पशुपालन कृषक समूह	औरही ५,
१९	कुण्डलपुर डेरी प्रवर्द्धन कृषक समूह	औरही १, कुण्डलपुर
२०	ओम घरायसी पोषण बगैचा समूह	बरियारपट्टी २, खोक्सी
२१	कुशवाहा घरायसी पोषण बगैचा समूह	बरियारपट्टी २, खोक्सी
२२	कुशार पशुपालन समूह	बरियारपट्टी १, कचनारी
२३	राजदेवी पशुपालन कृषक समूह	बरियारपट्टी ३, नया टोल
२४	सुनौलो घरायसी पोषण बगैचा समूह	बरियारपट्टी १, कचनारी
२५	जय गणेश घरायसी पोषण बगैचा समूह	बरियारपट्टी ५, कजरा
२६	डिहिवार घरायसी पोषण समूह	औरही ३, खंजनपुर
२७	शिवशक्ति घरायसी पोषण समूह	औरही ३, खंजनपुर
२८	माँ तुलसी घरवारी पोषण बगैचा समूह	औरही २, बनिनिया
२९	रिसी पशुपालन कृषि समूह	औरही ४, ईट्टाटार
३०	शिवगंगा पशुपालन कृषक समूह	बरियारपट्टी १, कचनारी
३१	जयमाँ जानकी पशुपालन कृषक समूह	बरियारपट्टी ३, बरियारपट्टी
३२	गंगा घरवारी पोषण बगैचा समूह	औरही १, दरहईया

अनुसूची ३: Sample समूहहरूको समूह गठन साल, गठन प्रक्रिया र समूहमा आवद्ध हुनुको कारण सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	समूह	समूह गठन	समूह गठन प्रक्रिया	समूहमा आवद्धताको औचित्य	बैठक
१	मां संतोषी बाखापालन प्रवर्द्धन समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	बाखापालको सिकाई हुने, उन्नत जातको बोका मार्फत उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने बुझाई, सहयोग आवश्यकता रहेको, समूहमा काम गर्दा एक आपसमा सहयोगी भावना बृद्धि हुने, खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि जानकारी हुने	नियमित (प्रत्येक महिना)
२	रहमानी कुखुरा प्रवर्द्धन समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	सामुहिक क्षमता विकास हुने, आय आर्जन हुन सक्ने	नियमित (प्रत्येक महिना)
३	मा दुर्गा घरायसी पोषण बगैचा समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	सामुहिक क्षमता विकास हुने, आमा तथा बच्चाको पोषणमा सुधार भई स्वस्थ रहन सक्ने, खाद्य सुरक्षामा सुधार हुन सक्ने	नियमित (प्रत्येक महिना)
४	माला घरायसी पोषण बगैचा समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	पोषणयुक्त खाना वारे जानकारी हुने, बच्चा तथा गर्भावस्थाका आमाको आहार सम्बन्धमा जानकारी हुने, कार्यक्रमवाट सहयोग मिल्न सक्ने	नियमित (प्रत्येक महिना)
५	भोलेवावा पशुपालन समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	समूह मार्फत काम गर्न सहज हुने, पशुपालन र आहार उत्पादनका लागि क्षमता तथा सिप विकास हुने, दुधको	नियमित (प्रत्येक महिना)

क्र.सं.	समूह	समूह गठन	समूह गठन प्रक्रिया	समूहमा आवद्धताको औचित्य	बैठक
				उत्पादनमा वृद्धि हुने, बजार सम्बन्धी जानकारी हुने	
६	डिहिवार पशुपालन समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	पशुपालनमा समूहगत कार्य गर्न सहजता, कार्यक्रमबाट सहयोग प्राप्त गर्न सकिने	नियमित (प्रत्येक महिना)
७	मां भवानी पशुजन्य समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	कार्यक्रमबाट सहयोग प्राप्त हुने, समूहमा रहदा व्यक्तिगत क्षमता बढ्ने	नियमित (प्रत्येक महिना)
८	सारदा घरायसी पोषण बगैचा समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	आफुमा रहेको समस्या समूहमा छलफल गरी सहयोगी भावना बढ्ने, कार्यक्रमबाट सहयोग प्राप्त हुने, स्वस्थ रहन पोषण तथा खाद्य आहारको जानकारी भई वच्चा वच्ची स्वस्थ राख्न सकिने	नियमित (प्रत्येक महिना)
९	बागेश्वरी घरायसी पोषण बगैचा समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	कार्यक्रमबाट अनुदान प्राप्त गर्न सकिने, बच्चा बच्चीको पोषणको बारे जानकारी हुन, गर्भवती अवस्थाको समयमा पोष्टिक आहार सम्बन्धि जानकारी रहने	नियमित (प्रत्येक महिना)

क्र.सं.	समूह	समूह गठन	समूह गठन प्रक्रिया	समूहमा आवद्धताको औचित्य	बैठक
१०	श्री गौरसिंह बावा बाखा प्रवर्द्धन समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	समूहमा रहेर कार्य गर्न सकिने, समूहको आवश्यकता महसुस भएर, बाखा पालनवाट सानो तिनो आर्य आर्जन हुन सक्ने	नियमित (प्रत्येक महिना)
११	दुर्गा बाखापालन कृषक समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	व्यक्तिगत रुपमा काम गर्दा गाढो हुने भएकोले समूहको आवश्यकता देखेको, बाखा पालनवाट केही आम्दानी गरी घरायसी आवश्यकता पुरा गर्न सकिने, समूहमा वस्दा एकलो महसुस नभई सकारात्मक सोचाई आउने	नियमित (प्रत्येक महिना)
१२	लोकेश्वरी पशुपालन कृषक समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	ग्रामीण स्तरमा दुध संकलन चिस्यान केन्द्रवाट विक्री वितरण गर्दा थप आय आर्जन हुन सक्ने, सानो तिनो बचत गर्दा सदस्यको आवश्यकता केही हदसम्म पुरा गर्न सकिने, कार्यक्रमवाट अनुदान लिन सकिने	नियमित (प्रत्येक महिना)
१३	कुण्डलपुर डेरी प्रवर्द्धन कृषक समूह	२०७९	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	गाई भैसी पालन वाट दुध उत्पादन गरी केही मुनाफा आर्जन गर्न सकिने, सामुहिक कार्यवाट दुधको उत्पादन बृद्धि भई घरायसी आवश्यकता केही हदसम्म पुरा गर्न सकिने, कार्यक्रमको सहयोग लिई अभि व्यवस्थित पशुपालन गरी थप आय आर्जन गर्न सकिने	नियमित (प्रत्येक महिना)

क्र.सं.	समूह	समूह गठन	समूह गठन प्रक्रिया	समूहमा आवद्धताको औचित्य	बैठक
१४	ओम घरायसी पोषण बगैचा समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	आमा तथा बच्चाको पोषण सुधार हुन सक्ने, तरकारी तथा फलफुल उत्पादन गरी केही हदसम्म पौष्टिक आहारमा सुधार हुने, समूहमा सामुहिक हितको विकास हुने	नियमित (प्रत्येक महिना)
१५	कुशवाहा घरायसी पोषण बगैचा समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	बच्चा तथा आमाको पोष्टिक आहार प्राप्ती तथा खाद्य सुरक्षाको निम्ति विशेष गरी गर्भवती र सुत्केरी अवस्था, पौष्टिक खाद्य पदार्थको उत्पादन तथा उपभोग वारे जानकारी हुने	नियमित (प्रत्येक महिना)
१६	कुशार पशुपालन समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	एक आपसमा समन्वय तथा काम गर्न सहज हुने, कार्यक्रमबाट सहयोग प्राप्त हुने	नियमित (प्रत्येक महिना)
१७	राजदेवी पशुपालन कृषक समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	कार्यक्रमको सहयोग प्राप्त हुने, क्षमता विकास हुने, आयआर्जनमा टेवा पुग्ने	नियमित (प्रत्येक महिना)
१८	सुनौलो घरायसी पोषण बगैचा समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	बच्चा तथा आमाको पोष्टिक आहार प्राप्ती तथा खाद्य सुरक्षा एवं उपभोग वारे जानकारी हुने, आयोजनाबाट सहयोग प्राप्त हुने	नियमित (प्रत्येक महिना)

क्र.सं.	समूह	समूह गठन	समूह गठन प्रक्रिया	समूहमा आवद्धताको औचित्य	बैठक
१९	जय गणेश घरायसी पोषण बगैचा समूह	२०७७	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	बच्चा तथा आमाको पोष्टिक आहार तथा खाद्य सुरक्षा वारे जानकारी हुने, आयोजनाबाट सहयोग प्राप्त हुने	नियमित (प्रत्येक महिना)
२०	डिहिवार घरायसी पोषण समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	पोषण सुधार वारे जानकारी हुने, कार्यक्रमबाट सहयोग प्राप्त हुने, बच्चा वच्चीको स्वास्थ्यमा सुधार गर्न सकिने	नियमित (प्रत्येक महिना)
२१	शिवशक्ति घरायसी पोषण समूह	२०७८	कार्यक्रमका कर्मचारी मार्फत सहयोगी कार्यक्रमको जानकारी, समूह गठनको आवश्यकता, सर्वेमा लाभग्राही रहेको जानकारी	समूहमा रहदा सिकाई बढ्ने, पौष्टिक आहार तथा उपभोग वारे जानकारी हुने	नियमित (प्रत्येक महिना)
२२	माँ तुलसी घरवारी पोषण बगैचा समूह	२०७७	आयोजनावारे जानकारी प्रदान, आम भेला, अभिमुखीकरण मार्फत	पोषणयुक्त तरकारी उत्पादनका लागि तौरतरिकावारे ज्ञान सीप प्राप्त गर्ने, महिला तथा बाबालिकाको पोषणयुक्त खाना वारे जानकारी लिने तथा उक्त कार्यका लागि आवश्यक सहयोग प्राप्त गर्ने	नियमित (प्रत्येक महिना)
२३	रिसी पशुपालन कृषि समूह	२०७८	कार्यक्रमको सूचना, अभिमुखीकरण र आम भेला	उन्नत नश्लका कुखुरापालन उत्पादनको वारेमा ज्ञान सिप हासिल, समूहमा कार्य गर्दा एक आपसमा सहयोग पुग्ने, आहार व्यवस्थाको जानकारी मिल्ने, खाद्य सुरक्षा र पौष्टिक आहारवारे जानकारी हुने	नियमित (प्रत्येक महिना)

क्र.सं.	समूह	समूह गठन	समूह गठन प्रक्रिया	समूहमा आवद्धताको औचित्य	बैठक
२४	शिवगंगा पशुपालन कृषक समूह	२०७८	आयोजनाबारे जानकारी प्रदान, आम भेला, अभिमुखीकरण मार्फत	उन्नत जातका गाईभैसीपालन तथा दूध उत्पादनको बारेमा ज्ञान सिप हासिल, पशु आहारा, गोठ तथा मल व्यवस्थापनको जानकारी मिले	नियमित (प्रत्येक महिना)
२५	जयमाँ जानकी पशुपालन कृषक समूह	२०७७	आयोजनाबारे जानकारी प्रदान, आम भेला, अभिमुखीकरण मार्फत	संगठित हुँदा काम गर्न सजिलो हुने, समूह मार्फत ज्ञान सीप आदान प्रदान हुने तथा समूहमा सहेमा संस्थागत सहयोग उपलब्ध हुने	नियमित (प्रत्येक महिना)
२६	गंगा घरवारी पोषण बगैँचा समूह	२०७८	सबैजना भेला भई आयेजनाबारे जानकारी प्राप्त भयो, आमा तथा वच्चाको स्वास्थ्य सुधार गर्न सकिनेबारेमा छलफल भयो र समूह गठन भयो	स्वस्थ तरकारी आफैले उत्पादन गरेर उपभोग गर्न पाईने र आमा तथा वच्चाको पोषण पुग्न सक्ने भएर	नियमित (प्रत्येक महिना)
२७	ईशा अतुलम मद्रशा कुखुरा प्रवर्द्धन समूह	२०७७	आयोजनाबारे जानकारी प्रदान, आम भेला, अभिमुखीकरण मार्फत	कुखुरापालन गर्न सकिने, धान गहुँ, तोरी आलु, गाईभैसी पालन गर्न सकिने आशयले समूहमा आवद्ध भएको	नियमित (प्रत्येक महिना)
२८	सूर्यमुखी बाखा प्रवर्द्धन समूह	२०७७	आमभेलाले बाखापालन छनौट गरेपछि छुट्टै समूह बनाउने र ओजनासंग सहयोग लिने गरी समूह बन्थो	बाखापालनको संभावना भएको र आयोजनाले पनि सहयोग गर्ने सक्ने अवस्था	नियमित (प्रत्येक महिना)
२९	माँ सरस्वती घरवारी पोषण बगैँचा समूह	२०७७	आयोजनाबाट जानकारी प्रदान, आम भेला, भेलाले लक्षित व्यक्ति पहिचान गरी समूह गठन र सो का लागि अभिमुखीकरण मार्फत	आमा र वच्चाको स्वास्थ्यका बारेमा विभिन्न जानकारी हुने, वच्चालाई कुपोषणबाट जोगाउने तरिका थाहा हुने, साथै कृषिको नयाँ नयाँ जानकारी लिने	नियमित (प्रत्येक महिना)

क्र.सं.	समूह	समूह गठन	समूह गठन प्रक्रिया	समूहमा आवद्धताको औचित्य	बैठक
३०	सृजना घरवारी पोषण बगैँचा समूह	२०७८	आयोजनाबाट जानकारी प्रदान, आम भेला, भेलाले लक्षित व्यक्ति पहिचान गरी समूह गठन र सो का लागि अभिमुखीकरण मार्फत	आमा र वच्चाको स्वास्थ्यका बारेमा विभिन्न जानकारी हुने, वच्चालाई कुपोषणबाट जोगाउने तरिका थाहा हुने, साथै कृषिको नयाँ नयाँ जानकारी लिने	नियमित (प्रत्येक महिना)
३१	लक्ष्मी घरवारी पोषण बगैँचा समूह	२०७८	आयोजनाबाट जानकारी प्रदान, आम भेला, भेलाले लक्षित व्यक्ति पहिचान गरी समूह गठन र सो का लागि अभिमुखीकरण मार्फत	आमा र वच्चाको स्वास्थ्यका बारेमा विभिन्न जानकारी हुने, वच्चालाई कुपोषणबाट जोगाउने तरिका थाहा हुने, साथै कृषिको नयाँ नयाँ जानकारी लिने	नियमित (प्रत्येक महिना)
३२	माँ सरो घरवारी पोषण बगैँचा समूह	२०७८	आयोजनाबाट जानकारी प्रदान, आम भेला, भेलाले लक्षित व्यक्ति २५ जना छनौट गरी समूह गठन	आमा र वच्चाको स्वास्थ्यका बारेमा विभिन्न जानकारी हुने, वच्चालाई कुपोषणबाट जोगाउने तरिका थाहा हुने, साथै कृषिको नयाँ नयाँ जानकारी लिने	नियमित (प्रत्येक महिना)

अनुसूची ४: समूहले प्राप्त गरेको सहयोगको विस्तृत विवरण

क्र.सं.	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमबाट प्राप्त सहयोग	कार्यान्वयन स्थिति/प्रगति स्थिति		
					उच्च	मध्यम	कम
१	मां संतोषी बाखापालन प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	औषधी, घांसको विउ, फलफुलको विरुवा तथा सिजनल तरकारीको विउ, खसी पार्ने मेशिन, तौलिने मेशिन, बाखाको खोर निर्माण सामाग्रीहरु, उत्पादन प्रविधि सम्बन्धि अभिमुखीकरण तालिम		१	
२	रहमानी कुखुरा प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	कुखुराको चल्ला, खोर निर्माणको सामाग्री, कुखुरापालन सम्बन्धि तालिम, दाना र औषधी, घांसको विउ		१	
३	मा दुर्गा घरायसी पोषण बगैचा समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	कुखुरा, हांस , सिजनल तरकारीको विउ तथा फलफुलको विरुवा, पाठशालाबाट सिप विकास	१		
४	माला घरायसी पोषण बगैचा समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	सिजन अनुसारको बीउ , पानी पम्पको लागि मोटर, नेट र तारवार सामग्री, ड्रम, हजारी, औषधि, कुखुरा, तालिम		१	
५	भोलेवावा पशुपालन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	घास को बीउ, मिल्क क्यान, प्रशिक्षण, गोठ सुधार, चाफकटर		१	
६	डिहिवार पशुपालन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	गोठ सुधार, औषधी, चापकटर, घांसको विउ, गम्बुट, पंजा, एप्रोन, मिल्क क्यान, तालिम (थुनिलो रोग र उत्पादन प्रविधि)		१	
७	मां भवानी पशुजन्य समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	घांसको विउ, औषधी, तौलिने मेशिन, खसी पार्ने मेशिन, स्प्रे, खोर निर्माणका सामाग्री, क्षमता अभिवृद्धि तालिम		१	
८	सारदा घरायसी पोषण बगैचा समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	हांसको चल्ला, दाना, खोर निर्माणका सामाग्री, गम्बुट, पंजा, एप्रोन, औषधी, सिजनल तरकारीका विउ, तालिम		१	
९	बागेश्वरी घरायसी पोषण बगैचा समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	हांसको चल्ला, दाना, खोर निर्माणका सामाग्री, गम्बुट, पंजा, एप्रोन, औषधी, सिजनल तरकारीका विउ, तालिम		१	

क्र.सं.	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमबाट प्राप्त सहयोग	कार्यान्वयन स्थिति/प्रगति स्थिति		
					उच्च	मध्यम	कम
१०	श्री गैरसिंह बावा बाखा प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	पाठी, दाना, तौलने मेशिन, खसी पार्ने मेशिन, खोर निर्माणका सामाग्रीहरु, सिजन अनुसार घासको विउ, गम्बुट, एप्रोन, पंजा, औषधी तथा तालिम		१	
११	दुर्गा बाखापालन कृषक समूह	सिराहा	औरही	पाठी, दाना, तौलने मेशिन, खसी पार्ने मेशिन, खोर निर्माणका सामाग्रीहरु, सिजन अनुसार घासको विउ, गम्बुट, एप्रोन, पंजा, औषधी तथा तालिम		१	
१२	लोकेश्वरी पशुपालन कृषक समूह	सिराहा	औरही	गोठ सुधार, औषधी, चापकटर, घासको विउ, गम्बुट, पंजा, एप्रोन, मिल्क क्यान, तालिम (थुनिलो रोग र उत्पादन प्रविधि)		१	
१३	कुण्डलपुर डेरी प्रवर्द्धन कृषक समूह	सिराहा	औरही	घास को बीउ, मिल्क क्यान, प्रशिक्षण, गोठ सुधार, चाफकटर		१	
१४	ओम घरायसी पोषण बगैचा समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	हांसको चल्ला, दाना, खोर निर्माणका सामाग्री, गम्बुट, पंजा, एप्रोन, औषधी, सिजनल तरकारीका विउ, तालिम		१	
१५	कुशवाहा घरायसी पोषण बगैचा समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	हांसको चल्ला, दाना, खोर निर्माणका सामाग्री, गम्बुट, पंजा, एप्रोन, औषधी, सिजनल तरकारीका विउ, तालिम		१	
१६	कुशार पशुपालन समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	कुखुराको चल्ला, खोर निर्माणको सामाग्री, कुखुरापालन सम्बन्धि तालिम, दाना र औषधी, घांसको विउ		१	
१७	राजदेवी पशुपालन कृषक समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	औषधी, घांसको विउ, फलफुलको विरुवा तथा सिजनल तरकारीको विउ, खसी पार्ने मेशिन, तौलने मेशिन, बाखाको खोर निर्माण सामाग्रीहरु, उत्पादन प्रविधि सम्बन्धि अभिमुखीकरण तालिम		१	
१८	सुनौलो घरायसी पोषण बगैचा समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	हांसको चल्ला, दाना, खोर निर्माणका सामाग्री, गम्बुट, पंजा, एप्रोन, औषधी, सिजनल तरकारीका विउ, तालिम		१	

क्र.सं.	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमबाट प्राप्त सहयोग	कार्यान्वयन स्थिति/प्रगति स्थिति		
					उच्च	मध्यम	कम
१९	जय गणेश घरायसी पोषण बगैँचा समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	हाँसको चल्ला, खोर निर्माणको सामाग्री, हाँसपालन सम्बन्धि तालिम, दाना र औषधी, घाँसको विउ		१	
२०	डिहिवार घरायसी पोषण समूह	सिराहा	औरही	हाँसको चल्ला, दाना, खोर निर्माणका सामाग्री, गम्बुट, पंजा, एप्रोन, औषधी, सिजनल तरकारीका विउ, तालिम		१	
२१	शिवशक्ति घरायसी पोषण समूह	सिराहा	औरही	हाँसको चल्ला, खोर निर्माणको सामाग्री, हाँसपालन सम्बन्धि तालिम, दाना र औषधी, घाँसको विउ		१	
२२	माँ तुलसी घरवारी पोषण बगैँचा समूह	सिराहा	औरही	तरकारीको बीउ कम्पोजिट प्याकेट, फलफूलका विरुवा, हाँसको पाठा र हाँसको पेन सबै सदस्यलाई र १ वटा नमूना फार्ममा पानी पम्पिङ मोटर, स्प्रेयर, बगैँचापाइप, प्लाष्टिक टनेल, हरियो जाली, थोपा सिँचाइ, भोलमोल ड्रम, बाल्टिन र तारवार सामाग्री		१	
२३	रिसी पशुपालन कृषि समूह	सिराहा	औरही	कुखुराको चल्ला ६/६ वटा, ८५ प्रतिशत अनुदानमा खोर निर्माण, घाँसको वीड, औषधी, कुखुरापालन सम्बन्धी तालीम			१
२४	शिवगंगा पशुपालन कृषक समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	घाँसको वीड (जै र राई) दुईपटक, मिल्क क्यान ५ लि.को २५ वटा र ४० लि.को २ वटा, २ पटक भैसीपालन र घाँस खेती तालीम, गोठ सुधारका लागि सहयोग		१	
२५	जयमाँ जानकी पशुपालन कृषक समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	पूरक अनुदान प्राप्त गरेको जस अनुसार २५ वटै गोठ सुधार (ढलान) गरेको, पशुधन बीमा, चापटर ९ वटा, एप्रोन, पंजा, गम्बुट २५ सेट, गोबर घर निर्माण र नियमिततर्फ घाँस वीड, क्यान र तालीम प्राप्त गरेको		१	
२६	गंगा घरवारी पोषण बगैँचा समूह	सिराहा	औरही	तरकारीको प्याकेट, फलफूलको विरुवा, हाँसको चल्ला ५/५ वटा, तालीम, पोषिलो खाना बनाउने		१	

क्र.सं.	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमबाट प्राप्त सहयोग	कार्यान्वयन स्थिति/प्रगति स्थिति		
					उच्च	मध्यम	कम
				सीप र नमूना बगंचाको लागि मोटर , हजारी, प्लाष्टिक घर, स्प्रेयर, भोलमल बनाउने ड्रम			
२७	ईशा अतुलम मद्रशा कुखुरा प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	राजगढ	८ हप्ते चल्ला ६/६ वटा, कुखुपालन सम्बन्धी स्थलगत तालीम र घाँसको बीउ ५ केजी उपलब्ध भएको		१	
२८	सूर्यमुखी बाखा प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	राजगढ	रु ५५०० को दरले २५ वटा खोर निर्माणमा सहयोग, घाँसको बीउ, तालीम, तौलने मशिन, क्यास्ट्रटिंग मशिन र नमूना फार्का लागि ९ वटा पाठापाठी सहयोग	१		
२९	माँ सरस्वती घरवारी पोषण बगैंचा समूह	सप्तरी	राजगढ	नियमित कार्यक्रम अन्तर्गत हाँस ५/५ वटा, तरकारीको प्याकेट, नमूना फार्मका लागि थप ६ वटा हाँस, साना अनुदान अन्तर्गत २५ वटा मोटर, स्प्रेयर, हजारी भोलमोलका लागि ड्रम	१		
३०	सृजना घरवारी पोषण बगैंचा समूह	सप्तरी	राजगढ	नियमित कार्यक्रम अन्तर्गत हाँस ५/५ वटा, तरकारीको प्याकेट, नमूना फार्मका लागि थप ६ वटा हाँस	१		
३१	लक्ष्मी घरवारी पोषण बगैंचा समूह	सप्तरी	राजगढ	नियमित कार्यक्रम अन्तर्गत हाँस ५/५ वटा, तरकारीको प्याकेट, नमूना फार्म संचालनका लागि तरकारी खेतीमा सहयोग (प्लाष्टिक घर समेत)	१		
३२	माँ सरो घरवारी पोषण बगैंचा समूह	सप्तरी	राजगढ	नियमित कार्यक्रम अन्तर्गत हाँस ५/५ वटा, तरकारीको प्याकेट, साना अनुदान कार्यक्रममार्फत १५ वटा मोटर लगायतका सामग्री उपलब्ध रहेको	१		
जम्मा					१०	२१	१
कार्य प्रगति अवस्था					३१	६६	३

अनुसूची ५: समूह अन्तर्गतका कार्यक्रमको उपलब्धीहरू, सिकाई एवं असर वा प्रभावहरूको विस्तृत विवरण

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरू, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरू	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरू/ कार्यका क्षेत्रहरू	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरू	आफूमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
१	मां संतोषी बाखापालन प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	बाखापालन सम्बन्धि सिकाई, गोठ सुधार	खाद्य आहारमा केही मात्रामा सुधार	सिचाई र औषधी उपचार तथा क्षमता अभिवृद्धिको कार्यक्रमका साथै आधुनिक गोठ निर्माण थप सहयोग	समूहको मागको आधारमा कार्यक्रमको निरन्तर सहयोग तथा सहजीकरण	उत्पादन प्राविधिक ज्ञानमा जानकार, गोठ निर्माण एव औषधी ख्वाउने तौर तरिका वारे जानकारी	सामुहिक कार्य गर्दा सहज हुन गई सिप र ज्ञानमा अभिवृद्धि
२	रहमानी कुखुरा प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	आफुलाई खाएर रहेको अण्डा विक्रीवाट केही आम्दानी हुन गई अन्य घरायसी आवश्यकता पुरा गर्न केही हदसम्म सहयोग पुगेको	उत्पादनमा पहिलेको भन्दा वृद्धि	कुखुरालाई स्यालवाट बचाउन तारवार जालीको आवश्यकता, पानी तथा आहार ख्वाउन भाडाको आवश्यकता, फोहर सफाई सामाग्रीको आवश्यकता (स्प्रे मेशिन)	अनुदानमा थप वृद्धि, उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने प्राविधिक ज्ञान	आधुनिक खोर निर्माण, आहार व्यवस्थापन तथा औषधी व्यवस्थापन गर्ने वारे प्राविधिक ज्ञान	सामुहिक उत्तरदायित्वमा बोध
३	मा दुर्गा घरायसी पोषण बगैचा समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	बच्चामा हुने कुपोषणमा न्यूनीकरण, आर्थिक उपार्जनमा केही हदसम्म टेवा, ज्ञान	पोषणयुक्त तरकारीको उत्पादनमा वृद्धि, सिप विकास	सिचाई र पाइप , मोटर, तारवार तथा स्वच्छ पिउने पानीको लागि फिल्टर	बाखा वितरण संख्यामा वृद्धि, तथा दुधको लागि गाई	नर्सरी बनाउने तौर तरिका र करेसावारी खेती सम्बन्धि जानकारी,	केही मात्रामा बच्चा बच्चीमा कुपोषणको मात्रामा कमी,

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरू	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरू/ कार्यका क्षेत्रहरू	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढाँचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरू	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
				सिपको विकास, गर्भवती अवस्थामा पोषणयुक्त आहारमा सहयोग			भैसी अनुदान कार्यक्रम	पोषणयुक्त खानाको बारेमा जानकारी	सिप विकास भएको
४	माला घरायसी पोषण बगैचा समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	उत्पादनहरूको विक्रीबाट लाभ, सीप वृद्धि, पोषक खाद्य पदार्थहरूको उत्पादन	खाद्य सुरक्षामा सुधार र सहयोग, उत्पादनमा क्षमतामा वृद्धि	सिंचाई, फ्यान्सिंग र नेट सामग्री र बीउको गुणस्तरमा सहयोग	अनुदान रकममा वृद्धि	सीप, पौष्टिक आहार को प्राप्त, उत्पादकत्वमा वृद्धि	पोषणयुक्त खाद्य बानीमा सुधार र खाद्य सुरक्षामा सहयोग
५	भोलेवावा पशुपालन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	दूध उत्पादन, सीप विकास (औषधि प्रयोग र घाँस उत्पादन), सहजीकरण, अफ(सिशनल घाँस उत्पादनमा सहयोग	परियोजनाका गतिविधिहरूबाट साथै प्रवर्द्धनात्मक गतिविधिहरू मार्फत सहजीकरण	गाई र भैसी का लागि अनुदान उपलब्ध गराउने, बजार व्यवस्थापन, पशु विमा, मोटर सहितको चापकटर	अनुदान रकम बढाउनुपर्ने	सिजनल घास उत्पादन र गोठ सुधार	दूध उत्पादनमा सुधार, प्राविधिक ज्ञानमा सहयोग (गोठ र गाईवस्तु उत्पादन), आर्थिक सहयोग
६	डिहिवार पशुपालन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	पशुको स्वास्थ्यमा सुधार, दुधको उत्पादनमा वृद्धि, केही मात्रामा आयआर्जन	दुध उत्पादनमा वृद्धि भई आयआर्जनमा सहयोग, घरायसी	समूह बचत, आहार व्यवस्थापनका लागि थप तालिम	थप पूर्वाधारमा सहयोग	चाप कटरको प्रयोग गर्दा कम श्रम शक्ति लाग्ने साथै महिलाहरुलाई	पशु स्वास्थ्य हुन गई रोगव्याधिमा कम, खाद्य

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरु	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरु/ कार्यका क्षेत्रहरु	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरु	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
					आवश्यकता समेत केही मात्रामा पूर्ती भएको			समेत सहजता रहेको	सुरक्षामा केही सहयोग भएको
७	मां भवानी पशुजन्य समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	आहार व्यवस्थापनमा सहयोग,विक्री वाट मुनाफा, पशु स्वास्थ्यमा सुधार	औषधी आहार सम्बन्धि जानकारी	थप वाखा, औषधी उपचार र प्राविधिकको सहज पहुंच	नेतृत्व विकास, संस्थागत विकासमा थप सहयोग	औषधी उपचार तथा उत्पादनमा प्राविधिक ज्ञान हासिल भएमा पशु स्वास्थ्यमा सुधार हुने	पाठशालाको सिकाईले आहार व्यवस्थाप गर्न सहजता भएको, रोग व्याधिमा समेत न्यूनीकरण गर्न सकेको
८	सारदा घरायसी पोषण बगैचा समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	वच्चाका लागि पोषण आहार व्यवस्था (अण्डा ताजा तरकारी), केही मात्रामा तरकारी विक्रीवाट केही आम्दानी भएको	आहारमा केही मात्रामा सुधार	खोर व्यवस्थापन, औषधी उपचार तथा प्राविधिक सिपमा थप सहयोग	सहयोगी कार्यक्रमहरुमा थप सहयोग	करेशावारी सम्बन्धि जानकारी हासिल हुनगई केही मात्रामा पोषण सुधार भएको, हांस पालनवाट वच्चालाई नियमित अण्डा खाउदा स्वास्थ्यमा सुधार	कार्यक्रमवाट समूह मार्फत पोषण सुधार र गर्भवती आमाका लागि पौष्टिक आहार व्यवस्थापन सम्बन्धि बेला बेलामा जानकारी हुंदा आमा तथा

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरु	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरु/ कार्यका क्षेत्रहरु	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरु	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
									बच्चाको स्वास्थ्यमा सुधार भएको भाव देखिएको
९	बागेश्वरी घरायसी पोषण बगैचा समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	बच्चाका लागि पोषण आहार व्यवस्था (अण्डा ताजा तरकारी), केही मात्रामा तरकारी विक्रीवाट केही आमदानी भएको	आहारमा केही मात्रामा सुधार	खोर व्यवस्थापन, औषधी उपचार तथा प्राविधिक सिपमा थप सहयोग	सहयोगी कार्यक्रमहरुमा थप सहयोग	करेशावारी सम्बन्धि जानकारी हासिल हुनगई केही मात्रामा पोषण सुधार भएको, हांस पालनवाट बच्चालाई नियमित अण्डा खाउदा स्वास्थ्यमा सुधार	कार्यक्रमवाट समूह माफत पोषण सुधार र गर्भवती आमाका लागि पौष्टिक आहार व्यवस्थापन सम्बन्धि बेला बेलामा जानकारी हुंदा आमा तथा बच्चाको स्वास्थ्यमा सुधार भएको भाव देखिएको
१०	श्री गैरसिंह बावा बाखा प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	विष्णुपुर	रोग पहिचान गर्न जानेको, आहार व्यवस्थापन गर्न सकेको	खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि जानकारी भएको	बाखापालनमा विस्तार, बोयर बोका थप गर्नुपर्ने	रोग उपचार सम्बन्धि सिप विकास तालिम, प्राविधिक	आधुनिक बाखापालन, खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि जानकारी, पोषण	समूहमा रही कार्य गर्दा समस्या र समाधानको उपाय पत्ता

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरू	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरू/ कार्यका क्षेत्रहरू	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरू	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
							संगको सहज पहुंच	तत्व वारे जानकारी	लाउन र समन्वय गर्न सहज हुने
११	दुर्गा बाखापालन कृषक समूह	सिराहा	औरही	रोग पहिचान गर्न जानेको, आहार व्यवस्थापन गर्न सकेको	खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि जानकारी भएको	बाखापालनमा विस्तार, बोयर बोका थप गर्नुपर्ने	रोग उपचार सम्बन्धि सिप विकास तालिम, प्राविधिक संगको सहज पहुंच	आधुनिक वाखापालन, खाद्य सुरक्षा सम्बन्धि जानकारी, पोषण तत्व वारे जानकारी	समूहमा रही कार्य गर्दा समस्या र समाधानको उपाय पत्ता लाउन र समन्वय गर्न सहज हुने
१२	लोकेश्वरी पशुपालन कृषक समूह	सिराहा	औरही	पशुको स्वास्थ्यमा सुधार, दुधको उत्पादनमा बृद्धि, केही मात्रामा आयआर्जन	दुध उत्पादनमा बृद्धि भई आयआर्जनमा सहयोग, घरायसी आवश्यकता समेत केही मात्रामा पूर्ती भएको	समूह बचत, आहार व्यवस्थापनका लागि थप तालिम	थप पूर्वाधारमा सहयोग	चाप कटरको प्रयोग गर्दा कम श्रम शक्ति लाग्ने साथै महिलाहरुलाई समेत सहजता रहेको	पशु स्वास्थ्य हुन गई रोगव्याधिमा कम, खाद्य सुरक्षामा केही सहयोग भएको
१३	कुण्डलपुर डेरी प्रवर्द्धन कृषक समूह	सिराहा	औरही	दूध उत्पादन, सीप विकास (औषधि प्रयोग र घाँस उत्पादन),	परियोजनाका गतिविधिहरूबाट साथै प्रवर्द्धनात्मक	गाई र भैंसी का लागि अनुदान उपलब्ध गराउने, बजार व्यवस्थापन,	अनुदान रकम बढाउनुपर्ने	सिजनल घास उत्पादन र गोठ सुधार	दूध उत्पादनमा सुधार, प्राविधिक

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरु	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरु/ कार्यका क्षेत्रहरु	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढाँचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरु	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
				सहजीकरण, अफ(सिशनल घाँस उत्पादनमा सहयोग	गतिविधिहरु मार्फत सहजीकरण	पशु बिमा, मोटर सहितको चापकटर			ज्ञानमा सहयोग (गोठ र गाईवस्तु उत्पादन), आर्थिक सहयोग
१४	ओम घरायसी पोषण बगैँचा समूह	सिराहा	वरियारपट्टी	वच्चाका लागि पोषण आहार व्यवस्था (अण्डा ताजा तरकारी), केही मात्रामा तरकारी विक्रीवाट केही आम्दानी भएको	आहारमा केही मात्रामा सुधार	खोर व्यवस्थापन, औषधी उपचार तथा प्राविधिक सिपमा थप सहयोग	सहयोगी कार्यक्रमहरुमा थप सहयोग	करेशावारी सम्बन्धि जानकारी हासिल हुनगई केही मात्रामा पोषण सुधार भएको, हाँस पालनवाट वच्चालाई नियमित अण्डा खाउदा स्वास्थ्यमा सुधार	कार्यक्रमवाट समूह मार्फत पोषण सुधार र गर्भवती आमाका लागि पौटिक आहार व्यवस्थापन सम्बन्धि बेला बेलामा जानकारी हुंदा आमा तथा वच्चाको स्वास्थ्यमा सुधार भएको भाव देखिएको
१५	कुशवाहा घरायसी पोषण बगैँचा समूह	सिराहा	वरियारपट्टी	वच्चाका लागि पोषण आहार व्यवस्था (अण्डा	आहारमा केही मात्रामा सुधार	खोर व्यवस्थापन, औषधी उपचार तथा प्राविधिक	सहयोगी कार्यक्रमहरुमा थप सहयोग	करेशावारी सम्बन्धि जानकारी हासिल	कार्यक्रमवाट समूह मार्फत पोषण सुधार र

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरू	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरू/ कार्यका क्षेत्रहरू	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढाँचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरू	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
				ताजा तरकारी), केही मात्रामा तरकारी विक्रीवाट केही आम्दानी भएको		सिपमा थप सहयोग		हुनगई केही मात्रामा पोषण सुधार भएको, हांस पालनवाट बच्चालाई नियमित अण्डा खाउदा स्वास्थ्यमा सुधार	गर्भवती आमाका लागि पौष्टिक आहार व्यवस्थापन सम्बन्धि बेला बेलामा जानकारी हुंदा आमा तथा बच्चाको स्वास्थ्यमा सुधार भएको भाव देखिएको
१६	कृशार पशुपालन समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	आफुलाई खाएर रहेको अण्डा विक्रीवाट केही आम्दानी हुन गई अन्य घरायसी आवश्यकता पुरा गर्न केही हदसम्म सहयोग पुगेको	उत्पादनमा पहिलेको भन्दा वृद्धि	कृखुरालाई स्यालवाट बचाउन तारवार जालीको आवश्यकता, पानी तथा आहार खाउन भाडाको आवश्यकता, फोहर सफाई सामग्रीको आवश्यकता (स्प मेशिन)	अनुदानमा थप वृद्धि, उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने प्राविधिक ज्ञान	आधुनिक खोर निर्माण, आहार व्यवस्थापन तथा औषधी व्यवस्थापन गर्ने वारे प्राविधिक ज्ञान	सामुहिक उत्तरदायित्वमा बोध

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरू	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरू/ कार्यका क्षेत्रहरू	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरू	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
१७	राजदेवी पशुपालन कृषक समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	बाखापालन सम्बन्धि सिकाई, गोठ सुधार	खाद्य आहारमा केही मात्रामा सुधार	सिचाई र औषधी उपचार तथा क्षमता अभिवृद्धिको कार्यक्रमका साथै आधुनिक गोठ निर्माण थप सहयोग	समूहको मागको आधारमा कार्यक्रमको निरन्तर सहयोग तथा सहजीकरण	उत्पादन प्राविधिक ज्ञानमा जानकार, गोठ निर्माण एव औषधी ख्वाउने तौर तरिका बारे जानकारी	सामुहिक कार्य गर्दा सहज हुन गई सिप र ज्ञानमा अभिवृद्धि
१८	सुनौलो घरायसी पोषण बगैचा समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	वच्चाका लागि पोषण आहार व्यवस्था (अण्डा ताजा तरकारी), केही मात्रामा तरकारी विक्रीबाट केही आम्दानी भएको	आहारमा केही मात्रामा सुधार	खोर व्यवस्थापन, औषधी उपचार तथा प्राविधिक सिपमा थप सहयोग	सहयोगी कार्यक्रमहरुमा थप सहयोग	करेशावारी सम्बन्धि जानकारी हासिल हुनगई केही मात्रामा पोषण सुधार भएको, हांस पालनबाट वच्चालाई नियमित अण्डा ख्वाउदा स्वास्थ्यमा सुधार	कार्यक्रमबाट समूह मार्फत पोषण सुधार र गर्भवती आमाका लागि पौष्टिक आहार व्यवस्थापन सम्बन्धि बेला बेलामा जानकारी हुंदा आमा तथा बच्चाको स्वास्थ्यमा सुधार भएको भाव देखिएको

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरु	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरु/ कार्यका क्षेत्रहरु	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरु	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
१९	जय गणेश घरायसी पोषण बगैचा समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	आफुलाई खाएर रहेको अण्डा विक्रीवाट केही आम्दानी हुन गई अन्य घरायसी आवश्यकता पुरा गर्न केही हदसम्म सहयोग पुगेको	उत्पादनमा पहिलेको भन्दा वृद्धि	हांसलाई स्यालवाट बचाउन तारवार जालीको आवश्यकता, पानी तथा आहार ख्वाउन भाडाको आवश्यकता, फोहर सफाई सामाग्रीको आवश्यकता (स्प्रे मेशिन)	अनुदानमा थप वृद्धि, उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने प्राविधिक ज्ञान	आधुनिक खोर निर्माण, आहार व्यवस्थापन तथा औषधी व्यवस्थापन गर्ने वारे प्राविधिक ज्ञान	सामुहिक उत्तरदायित्वमा बोध
२०	डिहिवार घरायसी पोषण समूह	सिराहा	औरही	बच्चाका लागि पोषण आहार व्यवस्था (अण्डा ताजा तरकारी), केही मात्रामा तरकारी विक्रीवाट केही आम्दानी भएको	आहारमा केही मात्रामा सुधार	खोर व्यवस्थापन, औषधी उपचार तथा प्राविधिक सिपमा थप सहयोग	सहयोगी कार्यक्रमहरुमा थप सहयोग	करेशावारी सम्बन्धि जानकारी हासिल हुनगई केही मात्रामा पोषण सुधार भएको, हांस पालनवाट बच्चालाई नियमित अण्डा ख्वाउदा स्वास्थ्यमा सुधार	कार्यक्रमवाट समूह माफत पोषण सुधार र गर्भवती आमाका लागि पौटिक आहार व्यवस्थापन सम्बन्धि बेला बेलामा जानकारी हुंदा आमा तथा बच्चाको स्वास्थ्यमा

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरू	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरू/ कार्यका क्षेत्रहरू	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरू	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
									सुधार भएको भाव देखिएको
२१	शिवशक्ति घरायसी पोषण समूह	सिराहा	औरही	आफुलाई खाएर रहेको अण्डा विक्रीबाट केही आम्दानी हुन गई अन्य घरायसी आवश्यकता पुरा गर्न केही हदसम्म सहयोग पुगेको	उत्पादनमा पहिलेको भन्दा वृद्धि	हांसलाई स्यालवाट बचाउन तारवार जालीको आवश्यकता, पानी तथा आहार खाउन भाडाको आवश्यकता, फोहर सफाई सामग्रीको आवश्यकता (स्प्रे मेशिन)	अनुदानमा थप वृद्धि, उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने प्राविधिक ज्ञान	आधुनिक खोर निर्माण, आहार व्यवस्थापन तथा औषधी व्यवस्थापन गर्ने वारे प्राविधिक ज्ञान	सामुहिक उत्तरदायित्वमा बोध
२२	माँ तुलसी घरवारी पोषण बगैँचा समूह	सिराहा	औरही	मौसम अनुसारको तरकारी उत्पादन गरी नियमित रुपमा ताजा, पोषणयुक्त तरकारीको उपभोग गर्ने गरेको, हाँसको अण्डाको उपयोगबाट वच्चाको स्वास्थ्यमा सुधार भएको, नमूना फार्म संचालन गर्ने	खानपानमा निकै सुधार भएको, हाल दैनिक रुपमा ताजा तरकारीको उपभोग गर्ने गरेको	सहयोगको मात्रा वृद्धिका साथै निरन्तरता	उत्पादन र बजारबीचको थप मूल्य अभिवृद्धिको तौर तरिकाका साथै आवश्यक बस्तुगत सहयोग जस्तै क्रेट, ढक आदि	वच्चा र आमाको पोष तथा स्वास्थ्यमा सुधार हुनुका साथै अधिक उपजको विक्रीबाट सदस्यको आर्थिक स्थितिमा सुधार ल्याउन सकिने	पोषण सम्बन्धी ज्ञान र स्वास्थ्य सुधार

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव						
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरु	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरु/ कार्यका क्षेत्रहरु	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरु	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव	
				सदस्यले उत्पादनको विक्री मार्फत आम्दानी समेत गर्ने गरेको						
२३	रिसी पशुपालन कृषि समूह	सिराहा	औरही	कुखुरापालनबारे ज्ञान सीप, खोर तथा आंशिक रुपमा केही सदस्यहरुले सोबाट अतिरिक्त लाभ लिन सकेको		विकसित चल्ला र संख्या पर्याप्त हुनुपर्ने	आफ्नो जग्गा नहुने सदस्यलाई विशेष संख्यामा चल्ला दिन सके जिविकोपार्जन को आधार हुने			
२४	शिवगंगा पशुपालन कृषक समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	पशु चौपायाका लागि आहारा व्यवस्थापन गर्न सहज, दूधको उत्पादनमा बढोत्तरी (साविकभन्दा २ लि.सम्म बृद्धि), विक्रीबाट मासिक ७ हजारसम्म आम्दानी	गोठको सरसफाईले स्वच्छता कायम भएको, दूधको उपभोगमा समेत बृद्धि भएकै	पशुधनको संख्या, घाँसखेती विस्तार र माटरसहितको चापकटर	उत्कृष्ट काम गरेको समूहलाई प्रोत्साहन र प्रवर्द्धनात्मक सहयोग		पशुपालनको तौर तरिका तथा तालीम पक्षले राम्रो सहयोग गरेको	

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरु	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरु/ कार्यका क्षेत्रहरु	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरु	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
२५	जयमाँ जानकी पशुपालन कृषक समूह	सिराहा	बरियारपट्टी	स्वस्थ सफा गोठ व्यवस्थापन भएको दूध उत्पादनमा कम्तिमा पनि २ लिटर थप भएको	खाद्यान्नको उपलब्धता भएपनि दूधको अपरिहार्य उपभोगवाटे सबैलाई जानकारी मिलेको	मोटर सहितको चापटर र घाँस खेतीका लागि मोटर बोरिंग			
२६	गंगा घरवारी पोषण बगैँचा समूह	सिराहा	औरही	घरलाई चाहिने मौसमी तरकारी पर्याप्त भइ विक्री समेत गर्ने गरेको, बच्चा र आमाको खानपानशैली नै बदलिएको, विक्रीबाट आम्दानी पनि गर्ने गरेको	खानपानमा निकै सुधार भएको, हाल दैनिक रुपमा ताजा तरकारीको उपभोग गर्ने गरेको	बजारमा बढी मोल पाईने बालीको उत्पादन गर्न सकेमा अझ राम्रो हुने	थप वीड र अन्य सामग्रीको सहयोग		खानपानमा परिवर्तन
२७	ईशा अतुलम मद्रशा कुखुरा प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	राजगढ	अपेक्षा गरे अनुसारको उपलब्धी नभएको	जोगाउन सकेमा फाईदा हुने	चल्लाको संख्या र पर्याप्त दानामा सहयोग			
२८	सूर्यमुखी बाखा प्रवर्द्धन समूह	सप्तरी	राजगढ	समयमा उपचार गर्न सकिएको, तौल र उत्पादकत्व बढेको, खोर र अन्य					

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरु	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरु/ कार्यका क्षेत्रहरु	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढांचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरु	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
				सामग्रीले सहयोग गरेको					
२९	माँ सरस्वती घरवारी पोषण बगैँचा समूह	सप्तरी	राजगढ	तरकारी खेती क्षेत्र विस्तार, अन्न उत्पादन समेतमा सघाउ, तरकारी विक्री गर्न सकिने गरी उत्पादन भई विक्री समेत गरेको र आम्दानी लिन सकेको	पोषणबारे पर्याप्त जानकारी भई आमा र वच्चा स्वस्थ रहेको		सिंचाई सुविधामा विस्तार		विस्तारै व्यवसायिकता तर्फ अग्रसर
३०	सृजना घरवारी पोषण बगैँचा समूह	सप्तरी	राजगढ	हाँसले अण्डा दिईरहेको र आमा तथा वच्चालाई पोषण पुग्ने गरेको तरकारी खेती गरी खानपानमा सुधार भएको एवं विक्री गर्न सकिने गरी उत्पादन भई विक्री समेत गरेको र आम्दानी लिन सकेको	स्पच्छ ताजा तरकारीको उपभोग गर्न पाएको		खेतीमा मोटरसम्म जोड्ने तार, कृषि मिटर थप हुन सकेमा अभ्र राम्रो हुने		खाना पढ्तीमा व्यापक सुधर

सि.नं	समूह	जिल्ला	पालिका	कार्यक्रमको उपलब्धिहरु, सिकाई एवं प्रभाव					
				मुख्य लाभ/उपलब्धिहरु	कार्यक्रमले तपाईंको खाद्य सुरक्षा / पोषणमा गरेको थप सहयोग	भावी प्राथमिकताहरु/ कार्यका क्षेत्रहरु	भविष्यको लागि कार्यक्रमको ढाँचा प्रतिको दृष्टिकोण	मुख्य सिकाईहरु	आफुमा परेको सबैभन्दा बलियो असर वा प्रभाव
३१	लक्ष्मी घरवारी पोषण बगैँचा समूह	सप्तरी	राजगढ	तरकारी खेती गरी खानपानमा सुधार भएको एवं विक्री गर्न सकिने गरी उत्पादन भई विक्री समेत गरेको र नमूना फार्म संचालकले २ लाख रुपैयाँसम्म आम्दानी लिन सकेको	स्वच्छ ताजा तरकारी, फलफूल र अण्डाको महत्व बुझि सोको उपभोग गर्न पाएको		फलफूलको थप विरुवाका साथै रिफ्रेसर तालीम		खाना पद्धतीमा व्यापक सुधार
३२	माँ सरो घरवारी पोषण बगैँचा समूह	सप्तरी	राजगढ	हाँसले अण्डा दिईरहेको र तरकारी खेती करीव २ विगाहमा भैरहेको, खानपानमा सुधार भएको एवं विक्री गर्न सकिने गरी उत्पादन भई विक्री समेत गरेको र आम्दानी लिन सकेको	स्वच्छ ताजा तरकारीको उपभोग गर्न पाएको		बाखापालनका लागि उपयुक्त रहको र सदस्यहरु आकर्षित देखिएको साथै हाँसपालनको पनि संभावना राम्रो रहेको		खानपानको शैली र पोषणमा व्यापक सुधार

अनुसूची ६: कार्यक्रम संचालनसंग सम्बन्धित समूहमा देखा परेका सबल पक्षहरू तथा समस्या र चुनौतीहरू

सबल पक्ष	समस्या तथा चुनौतीहरू	कमजोर पक्ष
उत्पादकत्व बृद्धि उन्मुख रहेको अवस्था	उन्नत जातको पाठा पाठीको अभाव, घासको लागि पानीको सिचाई अभाव	
घरायसी आवश्यकतामा केही हदसम्म सहयोग पुगेको	दाना , औषधी र घासको विउ चाहे जती नपुगेको	
पोषण आहार सम्बन्धमा स्पष्टता, उत्पादन प्राविधिक ज्ञानमा बृद्धि		
उत्पादन र पौष्टिक खानाको बानीको तौर तरिका वारे जानकारी		
गोठ सुधार र घाँस उत्पादनमा कौशलता		
गोठ सुधार मार्फत दुध उत्पादनमा बृद्धि		
आम्दानी बृद्धि भई केही मात्रामा घरायसी आवश्यकता पूरा गर्न सकेको	वर्षा याममा घाँसको कमी	
आफ्नो उत्पादन उपभोग गर्न पाएको, आधुनिक खोर बनाउने कार्यमा प्राविधिक ज्ञान	केही हाँसका वच्चाको मृत्यू,हाँसले अण्डा नियमित उत्पादन दिने नगरेको	
आफ्नो उत्पादन उपभोग गर्न पाएको, आधुनिक खोर बनाउने कार्यमा प्राविधिक ज्ञान	केही हाँसका वच्चाको मृत्यू,हाँसले अण्डा नियमित उत्पादन दिने नगरेको	
खोर व्यवस्थापन र आहार व्यवस्थापन गर्न जानेको	केही पाठी मरेका	विमा नहुनु
खोर व्यवस्थापन र आहार व्यवस्थापन गर्न जानेको		
गोठ सुधार मार्फत दुध उत्पादनमा बृद्धि		

सबल पक्ष	समस्या तथा चुनौतीहरू	कमजोर पक्ष
गोठ सुधार र घाँस उत्पादनमा कौशलता		
आफ्नो उत्पादन उपभोग गर्न पाएको, आधुनिक खोर बनाउने कार्यमा प्राविधिक ज्ञान	केही हाँसका वच्चाको मृत्यू हाँसले अण्डा नियमित उत्पादन दिने नगरेको	
आफ्नो उत्पादन उपभोग गर्न पाएको, आधुनिक खोर बनाउने कार्यमा प्राविधिक ज्ञान	केही हाँसका वच्चाको मृत्यू हाँसले अण्डा नियमित उत्पादन दिने नगरेको	
घरायसी आवश्यकतामा केही हदसम्म सहयोग पुगेको उत्पादकत्व बृद्धि उन्मुख रहेको अवस्था	दाना , औषधी र घाँसको विउ चाहे जती नपुगेको उन्नत जातको पाठा पाठीको अभाव, घासको लागि पानीको सिचाई अभाव	
आफ्नो उत्पादन उपभोग गर्न पाएको, आधुनिक खोर बनाउने कार्यमा प्राविधिक ज्ञान	केही हाँसका वच्चाको मृत्यू हाँसले अण्डा नियमित उत्पादन दिने नगरेको	
घरायसी आवश्यकतामा केही हदसम्म सहयोग पुगेको	दाना , औषधी र घाँसको विउ चाहे जती नपुगेको	
आफ्नो उत्पादन उपभोग गर्न पाएको, आधुनिक खोर बनाउने कार्यमा प्राविधिक ज्ञान	केही हाँसका वच्चाको मृत्यू हाँसले अण्डा नियमित उत्पादन दिने नगरेको	
घरायसी आवश्यकतामा केही हदसम्म सहयोग पुगेको	दाना , औषधी र घाँसको विउ चाहे जती नपुगेको	
उत्पादन तौर तरिका र उपभोगबारे चेतना बृद्धि	हाँसको चल्लालाई विरालो र न्याउरीमुसाबाट जोगाउन मुश्किल भएको, उपज विक्री नगर्ने सदस्यलाई आवश्यकता अनुसार वीउ तथा मलको व्यवस्था गर्न कठिनाई	ईच्छुक हुँदाहुँदै पनि सहयोगको मात्रा कम
ज्ञान, सीप र कुखुपालनका लागि पूर्वाधार रहनु	परिपक्व चल्ला नहुनुले शुरुमै केही कुखुरा मरेको र सो को प्रतिस्थापन गर्न नसकेको	असमयमै क्खुरा मर्नु र सो का लागि थप चल्ला प्राप्त नहुनु

सबल पक्ष	समस्या तथा चुनौतीहरू	कमजोर पक्ष
सबैको गोठघर सुधार भएको, घाँस काट्न		स्थानीयस्तरमै संकलन गर्ने र एकमुष्ट विक्री वितरण हुन नसकेको
उत्पादकत्व र आमदानी दुवै बढेको	घाँसको वीउ र आवश्यक मल समयमा उपलब्ध नहुनु	
तरकारी खरिद गर्नु नपरेको	न्यउरीमुसा र विरालोबाट चल्ला जोगाउन मुश्किल	चाहनाभन्दा कम वीउ प्राप्त हुनु
कुखुरापालनमा रुची बढ्नु	दाना पर्याप्त नहुनु	पालनका लागि क्षमता नहुनु
तरकारी खेती विस्तार भएको	खेतीको समयमा मलखादको अभाव	
उत्पादन सबन्धी चेतनाले क्षमता विकास भएको		

स्थलगत छलफलका क्रममा लिईएका तस्वीरहरू

आजमिति २०७१/०१/०२ गतेको दिन यस निकाय तथा पीछा
 सुझानुसार अर्थोका आयोजनाकालखेर इकाई समूही
 द्वारा संकलित यशनाथगढ गा पा वडान ६ फकिरा
 डोल वडिका लक्ष्मी हारायदी पीवण वडाका समूहका
 अध्यक्ष सारस्वती कुमारी यस डोको अध्यक्षतामा
 वडाका वडा तपसिल समितिमा छलफल गरियो।
 उपरिस्थित

क्र.सं.	नाम	शर	पद	कुलाम	हस्ताक्षर
१	सारस्वती कुमारी	साह	अध्यक्ष	फकिरा-६	
२	नसिमा	खातुन	संस्कृत		नसिमा
३	रजमा	देवी खर्वा	०।		रजमा
४	कृष्णकुमार	खातुन	!!		कृष्ण
५	मो. जिबरी	मजदुरी	कारराल		जिबरी
६	इन्जमल	मजदुरी			इन्जमल
७	सुजित	मण्डल			सुजित
८	अशोक	कुमार मण्डल	LT	NPWC	
९	मिथिलका	कुमार थाक्य	PP	NPWC	
१०	गोविन्द	मण्डल	L-P	NPWC	
११	दिपेन्द्र	अयाम डिमिरी		NEMDEC	
१२	कृष्ण	कुमार मण्डल	PP	NPWC	
१३	जाहिरी	खातुन			जाहिरी
१४	रजमा	देवी खर्वा	सचिव		रजमा
१५	रजमा	खातुन			
१६					
१७					
१८					
१९					
२०					

